Lezen

JAARGANG 8 NUMMER 3 2013
EEN UITGAVE VAN STICHTING LEZEN

JAAR VAN HET VOORLEZEN 2013

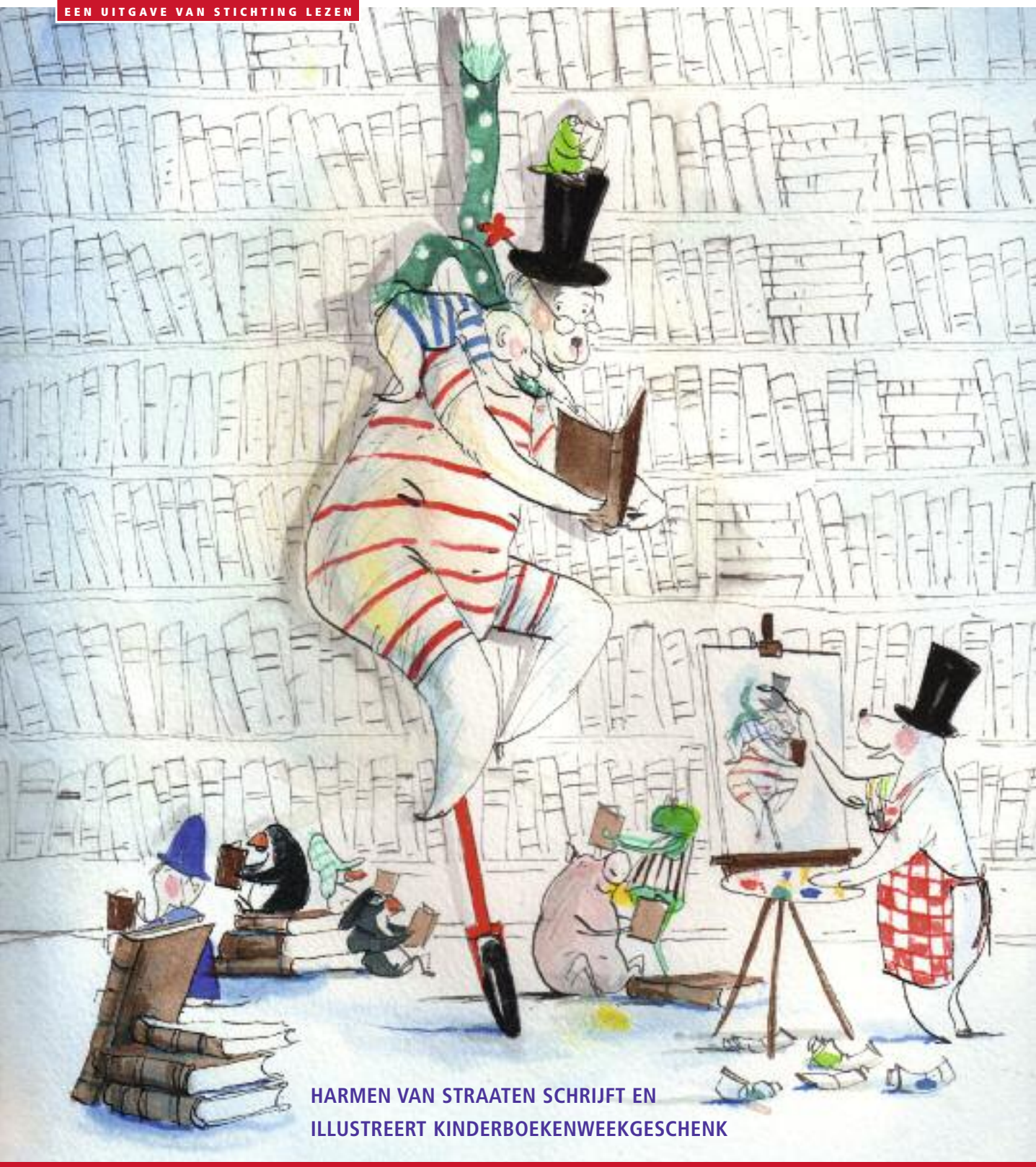

HARMEN VAN STRAATEN SCHRIJFT EN ILLUSTREERT KINDERBOEKENWEEKGESCHENK

KINDERBOEKENWEEKTITELS ••• LITERAIRE DAGBOEKEN ••• INTERVIEW PIETER VAN DEN HOOGENBAND ••• PORTRET SIEB POSTHUMA ••• MAX VELTHUIJSPRIJS VOOR WIM HOFMAN ••• NOMINATIES GOUDEN LIJST ••• HET STENEN BRUIDSBED IN THEATER EN MUSEUM ••• JACK SPIJKERMAN OVER LEZEN ••• EEN KIJKJE IN HET ATELIER VAN HARMEN VAN STRAATEN ••• DE VOORLEESCOÖRDINATOR

8 t/m 15 september Week van de Alfabetisering, weekvandealfabetisering.nl ••• 13 september t/m 13 oktober Maand van het Friese Boek, moannefanitfryskeboek.nl ••• 13 september Roald Dahl-dag, jeugd.defonteintirion.nl ••• 14 september Middag van het Kinderboek, thema 'Tot het brood ons scheidt', vijf jaar middag van het kinderboek in de OBA ••• 14 september Uitreiking Gouden Lijst, cpnb.nl ••• 18 september Start van De Weddenschap, de leescampagne voor vmbo en mbo, deweddenschap.nl ••• 21 september t/m 31 oktober Christelijke Kinderboekenmaand, christelijkekinderboeken.nl ••• 21 september Uitreiking Het Hoogste Woord en EigenWijsprijs, christelijkekinderboeken.nl ••• 25 september Bekendmaking Gouden Penseel 2013 en Gulden Palet 2013, cpnb.nl ••• 28 september DRONGO Festival over meertaligheid in de OBA, drongofestival.nl ••• 1 oktober sluiting inzendingen Schrijfwedstrijd rond het Jaar van het Voorlezen, literairwerk.nl/schrijfwedstrijd-voorlezen ••• 1 oktober Prijsuitreiking en bekendmaking Gouden Griffel 2013 tijdens het Kinderboekenbal, cpnb.nl ••• 2 t/m 13 oktober 59ste Kinderboekenweek, thema: 'Klaar voor de start!' Over sport en spel, kinderboekenweek.nl ••• 5 oktober Geen Daden Maar Woorden Festival Rotterdam, gdmw.nl ••• 14 oktober Uitreiking NS Publieksprijs/Boek van het Jaar 2013, nspubliekprijs.nl ••• 28 oktober Uitreiking AKO Literatuurprijs, akoliteratuurprijs.nl ••• 1 t/m 7 november Muisweek, activiteiten rond Muis van Lucy Cousins, muisfeest.nl ••• 1 t/m 30 november Nederland Leest 2013, nederlandleest.nl ••• 9 november Lezersfeest in de Centrale Bibliotheek Rotterdam, lezersfeest.nl ••• 13 november Nederland Leest: Nederland Leest Live!, nederlandleest.nl ••• 14 t/m 16 november Crossing Border, Den Haag, crossingborder.nl ••• 21 t/m 24 november Wintertuinfestival, Nijmegen, wintertuin.nl ••• 22 t/m 29 november Week van de Mediawijsheid, weekvandemediawijsheid.nl ••• 29, 30 november Congres Het Schoolvak Nederlands, Hogeschool Utrecht, hetschoolvaknederlands.org

Omdat je niet vroeg genoeg kunt beginnen het belang van leesbevordering kenbaar te maken, heeft Stichting Lezen de volgende cursus laten ontwikkelen:

OPEN BOEK PABO

leesbevordering voor pabo-studenten

- voor pabo 3 en 4
- met praktijk- en onderzoeksopdrachten
- 6 EC/168 SBU
- suggesties voor uitbreiding
- leidt op tot 'leescoördinator pabo-variant'
- cursusmateriaal gratis beschikbaar via leesplan.nl/scholing

Meer informatie
Peter van Duijvenboden,
pvanduijvenboden@lezen.nl

Lezen
STICHTING LEZEN

Redactioneel

Het eerste halfjaar van het Jaar van het Voorlezen zit er ruim op. Een jaar waarin wij samen met de partners in de Leescoalitie het belang van voorlezen benadrukken. Voorlezen bloeit en doet bloeien. Dat geldt niet alleen voor de allerjongsten, ook oudere kinderen en volwassenen genieten ervan en doen er hun voordeel mee. Eind juni vestigden we een bijzonder record: voorleesambassadeur Ruben Nicolai las voor aan ruim driehonderd baby's tegelijk. Voor dit najaar staat onder andere op de agenda: voorlezen aan ouderen, aan collega's en aan jonge kinderen in boekhandel en bibliotheek. Verder een schrijfwedstrijd over voorlezen, een Voorleesestafette en de start van de Nationale Voorleeswedstrijden 2014. In dit nummer en in de agenda achterop vindt u een aantal grote landelijke activiteiten.

Stichting Lezen doet ook op de eigen werkvloer mee aan het Jaar van het Voorlezen. We beginnen elke plenaire vergadering met voorlezen, door steeds een andere collega. Niet alleen is het leuk om samen de intimiteit te creëren om te kunnen voorlezen en te luisteren naar een verhaal of gedicht, er gebeurt veel meer: sommige schrijvers zijn zo aantrekkelijk voorgelezen dat ze inmiddels op diverse nachtkastjes liggen. We praten over boeken en literaire smaak, delen de liefde voor auteurs, maken elkaar nieuwsgierig en het voorlezen leidt tot persoonlijke gesprekken. Het Jaar van het Voorlezen heeft ons veel gebracht. Het motto van het Jaar is niet voor niets 'Voorlezen maakt alles...' Mooier, duidelijker, leuker, lekkerder, interessanter, intiemer, persoonlijker, vul maar in. Kies of maak je eigen motto. Lees voor, die grappige column, die interessante passage uit de krant, dat mooie fragment uit het boek dat je aan het lezen bent! Wie tips heeft, foto's van mooie of speciale voorleesmomenten, of iets heel bijzonders aan het voorlezen is: deel het met ons via de Facebookpagina van Stichting Lezen of het Jaar van het Voorlezen. Wij zullen ook eigen voorleesmomenten publiceren. Voorlezen? Gewoon doen!

Gerlien van Dalen,
Directeur Stichting Lezen

INHOUD

4 Zoals ik dans is geen gezicht
Kinderboekenweektitels

7 Wie schrijft, die blijft
Lezen en verder lezen

8 'Boeken zijn verbonden aan mijn momenten als kampioen'
Interview met Pieter van den Hoogenband

10 Blikveld 0–6

12 Van de schoonheid en de troost
Portret Sieb Pusthuma

14 Blikveld 6–12

16 Fantasie blaast zwarte wolken weg
Max Velthuijsprijs voor Wim Hofman

18 Prikkels

20 Pestkoppen, aartsrebellen en zachtaardige twijfelaars
Nominaties Gouden Lijst

22 Blikveld 12–15

24 Tweeënhalfduizend schedels onder een planken vloer
Toneelbewerking en tentoonstelling
Het stenen bruidsbed

26 Blikveld 15–18

28 'Je moet je eigen passie kunnen overbrengen'
Het vak Nederlands in de praktijk

30 'Wil je dat ik er nog iets bijschrijf, Jack?' vroeg Nelson Mandela
Jack Spijkerman over lezen

32 Autodidact uit een tekenaarsfamilie
Een kijkje in het atelier van Harmen van Straaten

34 BoekStart in de kinderopvang
De voorleescoördinator

35 Als een koe in het abattoir
Bericht van het Letterenfonds

36 Agenda – Jaar van het Voorlezen 2013

Legenda

- 0–6 jaar
- 6–12 jaar
- 12–15 jaar
- 15–18 jaar
- algemeen

De projecten die recentelijk mogelijk zijn gemaakt met inhoudelijke en/of financiële steun van Stichting Lezen, zijn met Lezen aangegeven.

facebook.com/stichtinglezen
@stichtinglezen

Lezen. Kwartaaltijdschrift voor leesbevordering en literatuureducatie is een uitgave van Stichting Lezen.
Professionals en studenten op het gebied van leesbevordering en literatuureducatie ontvangen Lezen gratis door zich aan te melden via www.lezen.nl
Redactieadres: Stichting Lezen, Nieuwe Prinsengracht 89, 1018 VR Amsterdam. T 020-6230566 | E-mail redactie: redactielezen@lezen.nl
Voor vragen over gratis toezending en adreswijzigingen: info@lezen.nl | Hoofdredacteur: Gerlien van Dalen | Eindredactie: Eva Gerrits, Annemarie Terhell
Redactie: Joukje Akveld, Daan Beeke, Eva Gerrits, Annemarie Terhell, Desirée van der Zander
Medewerkers aan dit nummer: Stijn Aerden, Amber Beckers, Jochem Jurgens, Jørgen Koopmanschap, Mirjam Noorduijn, Victor Schiferli, Esther Smid, Elsbeth Tijssen
Vormgeving: Ramona Dales, Lijn 1, Haarlem | Uitgever: Stichting Lezen
Druk: Zalsman BV | Coverbeeld: © Harmen van Straaten

© september 2013 Stichting Lezen. Niets uit deze uitgave mag worden gereproduceerd door middel van enige methode of vorm dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.
ISSN 1570-9698. De inhoud van Lezen is auteursrechtelijk beschermd. Eventuele rechthebbenden die wij niet hebben kunnen achterhalen, verzoeken wij contact op te nemen met de uitgever.

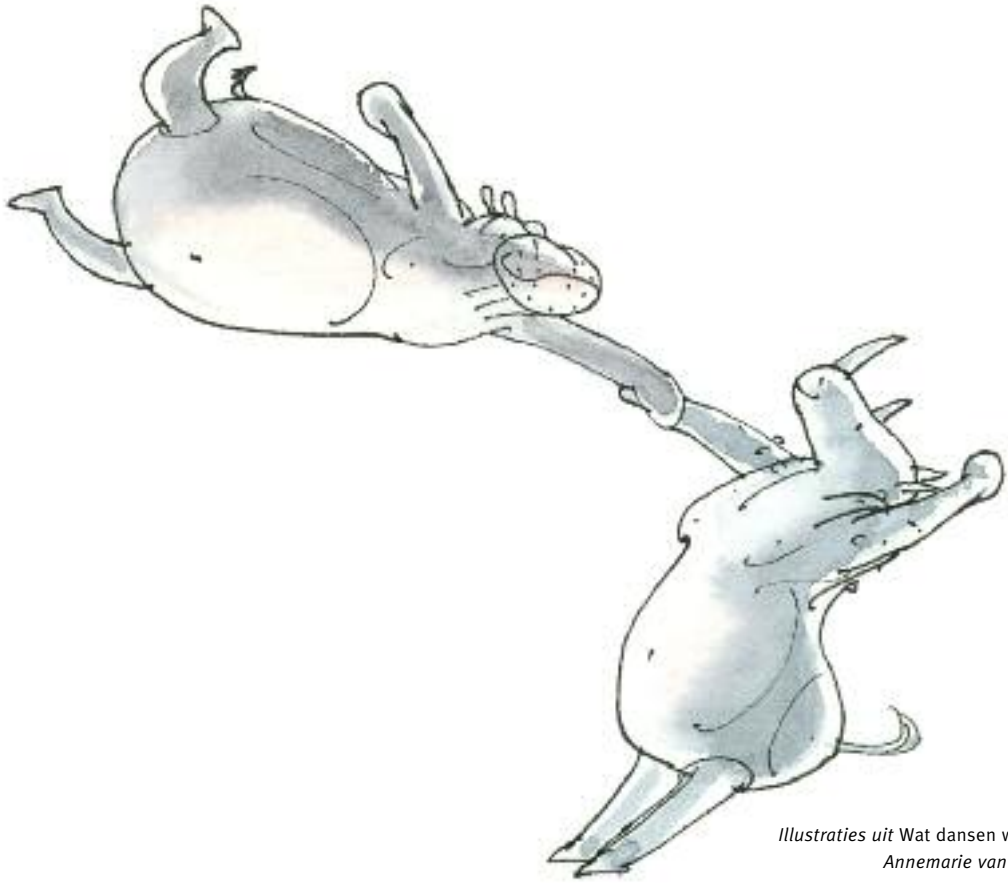

Illustraties uit Wat dansen we heerlijk, *Annemarie van Haeringen*

‘Zoals ik dans is geen gezicht’

VOETBALDROMEN EN ZWEMANGST – KINDERBOEKEN OVER SPORT

‘Sport en spel’ is het thema van de Kinderboekenweek, die plaatsheeft van 2 tot en met 13 oktober. Met makkelijk leesbare series over voetbaljongens en hockeymeisjes wordt de minder fervente lezer ruim bediend. Maar ook voor de geoefende lezer valt er veel te halen.

DOOR JOUKJE AKVELD

‘Harrejennig, wat ’n dag!’ Voor het eerst mag Eddy Lomans uit het achtste meespelen met de grote jongens uit het vijfde. En al wordt hij door een tegenspeler zo gemeen onderuit getrapt dat hij met een smak tegen de goalpaal belandt, naar het achtste hoeft hij niet meer terug – de kleine goalgetter heeft voorgoed een plaatsje veroverd in het vijfde elftal van A.F.C.

Beroepsofficier Jouke Broer Schuil (1875-1960) publiceerde zes jongensboeken waarin de hoofdpersonen één passie delen: voetbal. Vriendelijke, eerlijke hbs-jongens zijn het, die als het eropaan komt pal voor elkaar staan: ‘hij dacht er niet aan om te klikken. Daar kwam zijn hele gemoed van schooljongen tegenop.’ In *De A.F.C.-ers* (1915) neemt Eddy’s vader zijn zoon de A.F.C.-kaart af wegens een slecht rapport. Zwaarder had hij het veertienjarige voetballertje niet kunnen treffen; bij Eddy en zijn vrienden draait immers alles om A.F.C. ‘Fijn’ en ‘echt’ was het om lid te zijn van die ‘machtige eerste klasse club’.

Bijna een eeuw na verschijning is Schuils taal gedateerd, maar de saamhorigheid die de jongens bij het spel ondervinden, voelt nog altijd authentiek. Voetbal verbroedert en de geestdrift waarmee Schuil erover schreef, zette duizenden kinderen aan het lezen. Sinds Eddy Lomans is er in kinderboeken veel gevoetbald. Maar sport zorgt in de moderne jeugdliteratuur niet alleen voor saamhorigheid; wie uitblinkt kan ook een buitenstaander worden.

Meer dan voetbal

Zoals Rahmane in *Aan de bal* van Lieneke Dijkzeul, voetbalverhaal, *coming of age* en een geëngageerde vertelling over opgroeien op het Afrikaanse platteland ineen. Rahmane, oudste zoon uit een arm gezin, krijgt de kans om samen met zijn beste vriend Tigani een opleiding tot professioneel voetballer te volgen. De verhuizing van het dorp naar de stad is voor de twee jongens een cultuurschok, een waartegen de

vrolijke, maar weinig gedisciplineerde Tigani niet is opgewassen. Rahmane houdt wel stand. Tijdens een overzees trainingskamp belandt hij in een Nederlands gastgezin, maar Dijkzeul is realistisch genoeg om van haar verhaal geen *African dream* te maken. Voortdurend moet Rahmane zich verhouden tot de nieuwe omstandigheden. Hij aarzelt en twijfelt en heeft vaak het gevoel dat hij in zijn loyaliteit naar zijn familie en vrienden tekortschiet. Ondanks de andere voetbaljongens die hem omringen is zijn weg een eenzame. Daarmee is *Aan de bal* behalve een voetbalverhaal vooral een knap portret van een tiener op een keerpunt in zijn leven.
Ook in Veronica Hazelhoffs *Bezoek van Mister P* vormt het voetbalveld slechts het decor van het verhaal over een jongen in een uitzonderingspositie. Jo-jo heeft reuma. Als Mister P hem bezoekt spelen zijn gewrichten hem parten en zwellen zijn knieën pijnlijk op. Koppige Jo-Jo wil er niet aan en probeert zijn ziekte zo lang mogelijk te ontkennen. Mooi dat hij niet van die reusachtige schoenen gaat dragen om zijn enkels steun te geven – hij kan heus wel keepen op gewone voetbalschoenen. De in 2009 overleden schrijfster kampte tijdens haar leven zelf met reuma en maakte van Jo-Jo een levensecht kind met invoelbare angsten. De personificatie van zijn pijn als de geniepige Mister P is een mooie vondst die Jo-Jo's strijd met zijn ziekte extra heftig maakt.

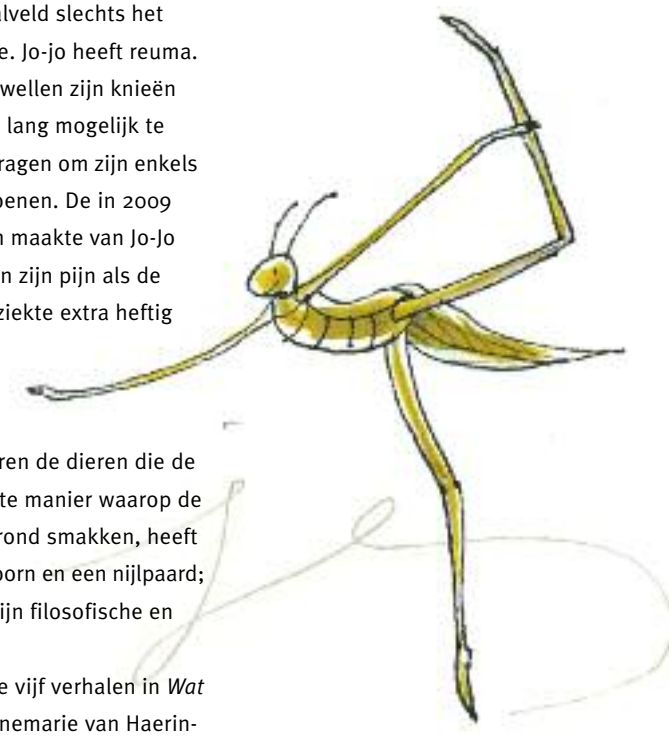

Ravissant danskoppel

Luchtigere sportboeken zijn er ook. Dit lijkt nergens op, constateren de dieren die de neushoorn met het nijlpaard zien dansen. En inderdaad, de woeste manier waarop de twee dikhuiden tegen elkaar aan botsen en dreunend tegen de grond smakken, heeft met dansen weinig te maken. Maar dit zijn niet zomaar een neushoorn en een nijlpaard; ze figureren in een boek van Toon Tellegen, de schrijver die met zijn filosofische en absurdistische dierenverhalen een heel eigen genre creëerde.
Bij Tellegen gaan de dingen zelden gewoon. Dat geldt ook voor de vijf verhalen in *Wat dansen we heerlijk*, die hij schreef op verzoek van illustratrice Annemarie van Haeringen. De beer danst met de honingtaart, terwijl hij – zachtjes lieve dingen fluisterend – zijn danspartner tot de laatste hap verorbert, en de egel wil alleen met de eekhoorn dansen als ze dat allebei in hun eigen huis doen. 'Zoals ik dans is geen gezicht,' bekent hij de eekhoorn. Met haar beweeglijke penvoering en heldere ecolinekleuren weet Van Haeringen zelfs van de logge neushoorn en het lompe nijlpaard een ravissant danskoppel te maken dat in gracieuze duetten over de bladzijdes zwiert, terwijl elders het schrijvertje bevallig in de spagaat zakt.

Antiglamour

Voor Julia in *Als niemand kijkt* is dansen een veel ernstigere bezigheid dan bij Toon Tellegen. Schrijfster Marjolijn Hof tekende het verhaal op van Iris Kuijpers die al jong werd toegelaten tot een professionele balletopleiding. Net als Rahmane in *Aan de bal* van Lieneke Dijkzeul, twijfelt Julia doorlopend aan zichzelf, maar anders dan de Afrikaanse voetballer mist ze de innerlijke overtuiging dat in topsport haar toekomst ligt. De zware trainingen, het strenge dieet, de sleur van het gedisciplineerde leven… Julia houdt van dansen, maar vooral als ze voor een zaal vol mensen staat. Is het ook nog leuk als er niemand kijkt? vraagt sportarts Jozef, en daarmee slaat hij de spijker op z'n kop. Want ergens weet Julia dat dat niet zo is. Dat ze geen voet meer zou verzetten als er geen publiek was om haar te bewonderen. In een nauwgezet verslag van Julia's kindertijd tot het eind van haar tienerjaren beschrijft Hof het harde leven van een meisje dat wordt opgeleid tot ballerina. De keerzijde van wat in vele kinderogen een glamoureus bestaan is, wordt door haar onverbloemd getoond. In een tijd dat talentenjachten op tv jonge kijkers voorspiegelen dat de weg naar roem bestrooid is met rozenblaadjes, is *Als niemand kijkt* een verfrissend boek.

Meer sport- & spelboeken

- *Foeksia – klaar voor de start!*, Paul van Loon. Leopold, € 9,95 (7+) Miniheks Foeksia doet mee aan de grote heksenspelen, met vliegvoetbal en bezem werpen.
- *De spelregels van Floor*, Marjon Hoffman. Ploegsma, € 12,95 (8+) Sport- en spelavonturen van een eigenzinnig meisje uit populaire reeks.
- *Ajax kinderjaarboek 2013-2014*, Edward van de Vendel. Querido, € 12,50 (8+) Alles over Ajax, de hoogtepunten van het afgelopen seizoen en een vooruitblik op het komende seizoen.
- *Schaken*, Daniel King. Gottmer, € 9,95 (8+) Internationaal grootmeester Daniel King geeft schaakles, inclusief de geschiedenis van het spel.
- *Hockeyhobbels en kunstgrasknieën*, Barbara Scholten. Ploegsma, € 12,95 (10+) Eerste deel uit reeks hockeyboeken over een meidenelftal.
- *Voetbalstrijd, kopkansen en #blundertweets*, Gonneke Huizing. Holland, € 14,90 (10+) Het zesde deel in de Fleur & Nigel-serie over school en topsport.
- *Ik juich voor jou*, Edward van de Vendel & Wolf Erlbruch (ill.). Querido, € 10,- (10+) Van de Vendels gedichten bij Erlbruchs tekeningen van sportende dieren.
- *Hugo's geniale wereld*, Sabine Zett. Holland, € 12,50 (10+) Antiheld besluit indruk op de meisjes te maken door een supersportman te worden.
- *Mijn pony, mijn pony*, Yvonne Kroonenberg. Leopold, € 12,95 (10+) Meisje worstelt met haar pony die na een verhuizing zichzelf niet meer is.
- *Paarden, zwaarden en rare baarden*, Fik Meijer, Jan Paul Schutten & Eric Heuvel (ill.). Querido, € 12,50 (10+) Live verslag van de Olympische Spelen in 112 na Christus door twee top-non-fictieschrijvers.

Zwemangst

Waren de AFC-ers van J.B. Schuil het soort sporthelden die zich voor hun club graag tegen een doelpaal lieten smijten, de kleine sporter in Gideon Samsons *Met je hoofd boven water* is meer het type antiheld. Doodsangsten staat hij uit tijdens het schoolzwemmen, waarin al zijn klasgenoten beter zijn dan hij. Een waterkneus noemt hij zichzelf. Zo'n beetje als enige is hij niet verder gekomen dan een A-diploma, terwijl sommige kinderen al een E-brevet hebben. 'Dat krijg je als je zo ongeveer onder water kunt ademen,' sombert de negenjarige Gied. Zelf haalt hij met moeite de zeven meter onder water en tijdens het watertrappelen weet hij zeker dat een monster hem naar de bodem van het zwembad probeert te trekken. Een tobberig jongetje is hij, ontwapenend en herkenbaar in zijn gepieker. Samson beschrijft zijn kinderoverpeinzingen in korte heldere zinnen die getuigen van een scherp inzicht in de kindergeest. Over Jezus die over het water loopt: 'Kon hij ook niet zwemmen?'

Schaaktalentje

De bekroonde film met een schitterende Monique van de Ven als koningin was er eerder, maar ook het boek dat Esmé Lammers schreef naar aanleiding van haar scenario voor de familiefilm *Lang leve de koningin* is de moeite waard. Lammers, kleindochter van de beroemde schaker Max Euwe, droeg het boek op aan haar grootvader. In het verhaal ontwikkelt de achtjarige Sara die op school slecht kan meekomen zich tot schaaktalent. Gestimuleerd door een vriendje en zijn vader die een speelgoedwinkel runt, raakt ze door het spel gefascineerd. In Sara's fantasie komen de schaakstukken tot leven en met hun hulp, aangestuurd door de witte koningin, krijgt ze de denksport snel onder de knie.

In *Lang leve de koningin* verwijdert het spel de hoofdpersoon niet van haar omgeving, maar geeft het haar juist zelfvertrouwen. Aardig aan het verhaal is dat ook de lezer op speelse wijze wordt meegenomen in het schaakonderricht, waarmee dit innemende boek fictie en non-fictie ineen is. •••

De AFC-ers, J.B. Schuil. Becht, antiquarisch verkrijgbaar via boekwinkeltjes.nl (11+)
Aan de bal, Lieneke Dijkzeul. Lemniscaat, € 15,95 (11+)
Bezoek van Mister P, Veronica Hazelhoff. Querido, € 16,95 (9+)
Wat dansen we heerlijk, Toon Tellegen & Annemarie van Haeringen (ill.). Querido, € 13,95 (6+)
Als niemand kijkt, Marjolijn Hof & Iris Kuijpers. Querido, € 13,95 (11+)
Met je hoofd boven water, Gideon Samson. Leopold, € 12,95 (8+)
Lang leve de koningin, Esmé Lammers & Annemarie van Haeringen (ill.). Leopold, € 14,95 (9+)

Wie schrijft, die blijft

Uitlaatklep, bergplaats voor geheimen, schrijflaboratorium, papieren geheugen – een dagboek kan veel zijn. Wie niet met geschreven leven en al wil verdwijnen, kan met zijn dagboek tegenwoordig terecht bij het Nationaal Dagboekarchief, ondergebracht in het Meertens Instituut. Een schat voor wie vervlogen tijden wil reconstrueren, met wie weet wat voor pareltjes ertussen. DOOR EVA GERRITS

'Wat een vreemd leven heb ik achter de rug. Eerst vertellen je ouders dat je hun kind niet bent. Dan ontmoet je de liefste van je leven maar het is wel een vrouw en dat kan dus niet. Dan krijg je ineens een kind dat je achterlaat als ze drie is. Dan ontmoet je in de trein een vrouw die je echte moeder blijkt te zijn en die later door de nazi's wordt vermoord. Een joodse, dus dan ben jij ook joods. En nu kom ik na zeventien jaar mijn dochter tegen,' schrijft Eefje Neeltje Jonker (1910-1997) in haar dagboek.
In het voorwoord bij de boekuitgave vertelt schrijver Robert Anker hoe hij toevallig de schriftjes in handen kreeg. En diep onder de indruk raakte van dit leven als een roman, dat zo buitengewoon goed is opgetekend: 'Direct, levendig, onderzoekend en vooral heel openhartig, zeker voor een eenvoudig dorpsmeisje in de jaren dertig van de vorige eeuw, al kwam zij later uit pure vrijheidsdrang terecht in het Amsterdam aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog.
Eefjes eerste dagboekzin: 'Mijn hemel, wat er vandaag is gebeurd!' Het is 1928, ze wordt achttien en krijgt te horen dat ze een onecht kind is. Reden genoeg om een dagboek te beginnen, waarin ze met tussenpozen tot 1956 schrijft. Over haar tekentalent, is ze kunstenaar of niet? Over haar onzekerheid omtrent haar identiteit, als niet-erkend kind van een joodse vrouw. Natuurlijk over Elsa, haar grote liefde, ondanks hun beider maatschappelijk verantwoorde huwelijk met een man. Over de oorlog, en over de toevallige ontmoetingen met die andere twee belangrijkste vrouwen uit haar leven, haar moeder en haar dochter.
Na 1956 stopt het. Dan hoeft het misschien niet meer: 'Elsa komt bij mij wonen! [...] Eindelijk ben ik echt gelukkig. Elsa heet ze. Elsa is haar naam. Elsa. Elsa. En nu moet ik huilen, kijk, een dikke druppel op het papier.' •••

Het dagboek van Eefje Jonker, bezorging en nawoord door Robert Anker. Querido, € 18,95

Voor haar literaire werk putte Meijsing uit haar dagboekbladen. Ze laten zien hoe scherp ze zich bewust was van haar eigen talent – en van haar eigen zwaktes. *De dagboeken, 1961-2009* (Querido, najaar) vormen het ontroerende verhaal van een succesvol maar schrijnend schrijversleven.

Sinds haar zelfverkozen dood in 1963 is de fascinatie voor dichteres-schrijfster Sylvia Plath onverminderd. Haar dagboeken (De Arbeiderspers) bieden een aangrijpend en intiem beeld van haar korte, intense leven. Het laatste deel, waarin Plath haar leven met haar man, dichter-schrijver Ted Hughes beschreef, werd door hem vernietigd.

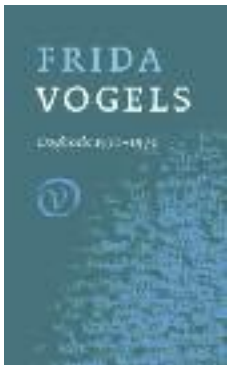

1974-1976 (Van Oorschot) is het zevende en meest recent verschenen deel uit het *Dagboek* van Frida Vogels (*De harde kern*, Libris Literatuurprijs 1994), dat in totaal zestien delen zal beslaan – het omvangrijkste dagboek uit de Nederlandse literatuur in wording.

In twee schoolschriften schrijft en tekent Helga Weiss (1929), een Joods meisje uit Praag, vanaf haar tiende over haar dagelijks leven vanaf de *Anschluss*, haar verblijf in de concentratiekampen Theresienstadt en Auschwitz, tot aan de bevrijding in Mauthausen. Door Weiss, tegenwoordig kunstenares, zelf bewerkt voor uitgave (The House of Books).

‘Boeken zijn verbonden aan mijn momenten als kampioen’

SPORT EN LEZEN – De Kinderboekenweek staat dit jaar in het teken van sport. In het cadeauboek van de bibliotheek, *Klaar voor de start! Boeken scoren met sporthelden*, vertellen dertien topsporters over hun passie voor sporten én lezen – activiteiten die voor oud-zwemkampioen Pieter van den Hoogenband, bijgenaamd Dutch Dolphin, onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden.

DOOR ANNEMARIE TERHELL

In* Klaar voor de start! *vertel je over je zwemjeugd. Je was er al jong bij?

'Ja, ik haalde mijn A- diploma al op mijn vierde. Ik woonde destijds in Maastricht en werd uitgenodigd bij de plaatselijke vereniging, maar daar had ik geen zin in. Zwemmen was voor mij in het water springen wanneer ík dat wilde. Geen baantjes trekken. Ik heb me toen gestort op andere sporten: judo, voetbal, hockey en tennis. Pas toen ik tien was en we naar Geldrop verhuisden, kwam het zwemmen weer in beeld. Mijn moeder was daar zwemcoach en zag dat ik aanleg had. Ze schreef mij in voor een wedstrijd. Met de tijden die ik daar neerzette werd ik uitgenodigd voor de Nederlandse kampioenschappen. Het werd de race van mijn leven. Opa's, oma's, vriendjes, iedereen ging mee. Ik won met een straatlengte voorsprong, werd kampioen op de 100 meter vrije slag. Ik dacht: Ik wil meer! Hier ben ik echt goed in!'

Was je als kind een lezer?

'Ja, absoluut. Het begon met *Pinkeltje* en *Wipneus en Pim*, daarna ben ik al snel doorgegroeid naar Roald Dahl, Thea Beckman en Jan Terlouw. *Koning van Katoren* en *Briefgeheim* vond ik fantastische boeken. Dahl bleef mijn favoriet. Ik weet nog dat ik een boekbespreking voor de klas deed over *Sjakie en de grote glazen lift* en dezelfde spanning voelde als voor een wedstrijd. Dat moment op het startblok, waarop het zwembad muisstil wordt en het water daar voor je ligt – onkreukbaar en blauw. Dat je weet: nu moet je leven, nu moet het gebeuren. Als je dan alles kunt geven, is het alsof je op een golf meelift die zo het strand oprolt.'

Je lievelingskinderboek?

'Mijn favoriet was *Matilda* van Roald Dahl, een machtig verhaal over dat onbegrepen meisje, barstend van talent, dat niet door haar omgeving werd gezien. Ik voelde me verwant aan haar: ik was bezeten, maar dan van sport. Ik kon dat met niemand delen. Pas tijdens de Jeugd Olympische Dagen in 1993 kwam ik soulmates tegen, kinderen die net als ik helemaal gek waren van hun tak van sport. Mijn hele klas ging daar mee naartoe en voor het eerst kon ik aan ze laten zien wat ik deed. Dat is wat *Matilda* voor mij zo speciaal maakt: het laat zien dat ieder kind wel een talent heeft. Het is aan jou hoe je met dat talent omgaat en hoe je besluit het te ontwikkelen.'

Wat hebben boeken betekend in je carrière?

'Mijn hele leven heb ik overal boeken mee naartoe gesleurd. Niks is zo lekker als je voor de finale even terugtrekken en rusten met een boek. Het was zelfs verplicht om boeken mee te nemen als we op trainingskamp gingen. Zo hebben we met het Nederlands team veel plezier gehad om de potentieverhogende kevers in *Oom Oswald* van Roald Dahl. Boeken en muziek uitzoeken, dat hoorde altijd bij mijn voorbereidingen voor de wedstrijden. Ik weet nog precies welk boek ik waar heb gelezen – Brett Easton Ellis in de VS, Donna Tartt in New York. Als ik een boek zie, voel ik weer precies de sfeer van toen ik het las. Boeken zijn voor mij verbonden aan mijn momenten als kampioen.' •••

***Klaar voor de start! Boeken scoren met sporthelden* is een gezamenlijke uitgave van de Stichting CPNB en NOC*NSF Olympische educatie en bevat interviews met onder anderen voetballer Ruben Schaken, snowboarder Bibian Mentel, dressuurkoningin Anky van Grunsven en blade-runner Marlou van Rhijn, plus een verhaal van Jan Paul Schutten. Tijdens de Kinderboekenweek van 2 tot en met 13 oktober is het gratis voor jeugdleden van de bibliotheek.**

Het kerstverhaal van Kleine Ezel

Theater Terra komt met een nieuwe musical over Kleine Ezel, de protagonist uit de gelijknamige prentenboeken van Rindert Kromhout met illustraties van Annemarie van Haeringen. In *Het kerstverhaal van Kleine Ezel* (4+) wil Kleine Ezel naar zijn vriend Jakkie verhuizen, omdat die een veel grotere kerstboom heeft dan Kleine Ezel. Voor altijd verhuizen mag niet van mama Ezel, een paar dagen logeren wel. Als Kleine Ezel bij Jakkie slaapt, besluiten zijn ouders samen op vakantie naar de Middellandse Zee te gaan. Maar dan krijgt Kleine Ezel heimwee. Mama Jak is streng, veel strenger dan zijn eigen mamma. Kleine Ezel verlangt naar zijn eigen kamertje. Ook mama Ezel mist haar kleintje. De Middellandse Zee is blauw, maar ook een beetje treurig zo met z'n twee. Ezel en mama gaan op zoek naar elkaar en er volgt een spannende tocht vol avontuur en gevaren, waarin een sneeuwbui voor verwarring zorgt. Rindert Kromhout schreef de tekst en liedjes voor *Het kerstverhaal van Kleine Ezel*, Theater Terra zorgt voor poëtische beelden met levensgrote poppen. De voorstelling speelt van 7 december 2013 t/m 5 januari 2014 in verschillende theaters. [*AT*]

theaterterra.nl

Laatste seizoen Muizenhuis

Nog tot en met eind november 2013 is in Kasteel Groeneveld in Baarn de tentoonstelling te zien rond de succesvolle prentenboekenserie *Het Muizenhuis* van Karina Schaapman. Schaapman bouwde op de kasteelzolder een aantal kamers uit haar ruim honderd kamers tellende muizenpoppenhuis in het groot na. Kinderen kunnen spelen in de geheime hut van muisjes Sam en Julia onder de trap, in de muziekkamer, de slaapkamer en in de kamer van de voddenboer. Net als in de foto's uit de boeken valt er in de kamers van alles te ontdekken: de plankjes in de keuken staan volgepropt met levensmiddelen, in de slaapkamer slingeren boeken rond. Op het landgoed van Groeneveld is een muizenspeurtocht uitgezet. In het Grand Café kunnen kinderen een Sam en Juliatekening maken. Elke maand wordt de mooiste tekening bekroond met een pannenkoekenfeestje voor tien personen. Het derde deel van de boekenserie, *Sam & Julia en het circus*, verschijnt in september. Wie het echte Muizenhuis wil bewonderen, een enorm bouwwerk dat tot in de kleinste details is ingericht, kan terecht in de OBA, de Openbare Bibliotheek Amsterdam. [*AT*]

kasteelgroeneveld.nl

FOTO'S EDDO HARTMAN

Proefjes en potpourri

• Kleine avonturiers kunnen hun hart ophalen aan *Simsalaslim!* van Claire Laurens en Soledad Bravi (ill.), een vrolijk boek vol proefjes. De drijvende paperclips, ingeslikte eieren en vulkanische drankjes worden uitgelegd in cartoons (Davidsfonds, 6+) .

• *Prinses Pernilla & de reddende ridders* is een nieuwe titel van het expressieve en licht chaotische duo Mathilde Stein en Dorine de Vos (ill.). Een humoristische potpourri van sprookjes met geestige tekeningen (Lemniscaat, 6+).

• *De grote dag* van Arnoud Wiersma is een bijzonder verhaal zonder woorden waarin muren oplossen en er veel te raden valt. Met in de hoofdrol een verliefde jongeman met kroeskop, die de dagen aftelt tot hij zijn lief zal zien (Gottmer, 4+).

• *Verrassing* is de opvolger van *Vrolijk*, het boek waarin Mies van Hout emoties in geraffineerde dierentekeningen verbeeldde. Dit nieuwe boek is in eerste instantie bedoeld voor moeders – maar de tekeningen zijn te betoverend om het daarbij te laten. Voorlezen dus! (Lemniscaat, 4+). [*AT*]

Meertalig voorlezen

Voor opvoeders in een meertalige setting kan het knap lastig zijn om geschikte voorleesboeken te vinden. Buro Extern heeft een serie ontwikkeld van 32 prentenboeken voor peuters en kleuters die elk verkrijgbaar zijn in vijf verschillende talen: Nederlands, Duits, Turks, Arabisch en Papiamento. De verhalen zijn veelal geschreven door bekende kinderboekenauteurs. Lieneke Dijkzeul schreef *Een tijger onder mijn bed*, een verhaal over Selma die naar bed wordt gebracht door haar broer Solgay, die speelt dat hij een tijger is; Koos Meinderts maakte een romantische vertelling over een verliefde muis in*De Rat van Weinig Woorden*. Selma Noort neemt kleuters mee in de fantasie van Leonora, die samen met Ridder Groenoog in haar boomhut een prinses moet beschermen in *Prinses in gevaar!*. Hans en Monique Hagen bedachten *De opruimspin*, een wriemeldiertje dat reuze handig is wanneer er opgeruimd moet worden in huis. Illustraties zijn van onder anderen Alice Hoogstad, Rick de Haas, Sandra Klaassen en Sylvia Weve. De boeken zijn te bestellen via de website van Extern en kosten € 10,95 per stuk. [AT]
extern.nl/kinderboeken

FOTO VICTOR ARNOLDS

Midden in de Winternacht

Bertil gelooft allang niet meer in de Kerstman, tot er een paar dagen voor Kerstmis een eland door het dak valt. Het dier, dat zich voorstelt als meneer Eland, kukelt dwars door de salontafel van Ikea en is gewond. Bertil besluit hem te verzorgen en luistert naar de verhalen over zijn baas, de Kerstman. Bertil begint te twijfelen: zou de Kerstman dan toch bestaan? *Midden in de winternacht* van Andreas Steinhöfel is een vrolijk en origineel kerstverhaal over geloven op het randje. In 2005 werd de Nederlandse vertaling uitgebracht door Lemniscaat (inmiddels uitverkocht) en nu is het hilarische verhaal verfilmd als Nederlands-Zweedse coproductie. In de film heet het rendier geen meneer Eland, maar Moos, en wordt zijn rol waargenomen door een automatisch bestuurbare stand-in, een zogenaamde 'animatronic' van Zweedse makelij. Zijn stem wordt ingesproken door Jeroen van Koningsbrugge (van *De Lama's*). Bertil is omgedoopt tot Max en wordt gespeeld door Dennis Reinsma. De overige rollen zijn voor Derek de Lint (Kerstman), Jelka van Houten, Dana Goldberg en Arjan Ederveen. De film wordt geregisseerd door Lourens Blok. *Midden in de Winternacht* draait vanaf 4 december in de bioscopen. [AT]
middenindewinternacht.nl

Kikker is hier!

Op de eerste dag van de lente werd in het Centre Céramique in Maastricht door de wethouder van Cultuur de tentoonstelling 'Kikker is hier!' geopend met het voorlezen van de Maastrichtse vertaling *Iech bin Kwakker*. Nog tot en met 17 oktober is 'Kikker is hier!', een doe-tentoonstelling voor peuters en kleuters waarin de prentenboeken van Max Velthuijs over Kikker tot leven komen, te bezoeken. Kinderen kunnen met hun ouders de wereld van Kikker bekijken, erdoorheen lopen en erin spelen. Daarnaast is er een volwassenengedeelte met aandacht voor ander werk van Max Velthuijs, zoals politieke prenten voor tijdschriften *Voorwaarts*, *Mandril* en *Uilenspiegel* en grafisch werk voor diverse opdrachtgevers als de PTT, Philips, en de winterschilders. Rond de tentoonstelling zijn lezingen en activiteiten georganiseerd. Zo kunnen kinderen op zondag 28 september samen met hun ouders of grootouders dieren tekenen in de tekenworkshop *Van kikker tot Keubeke Kuusj* onder leiding van Peter Brouwers. Centre Céramique is het informatie- en communicatiecentrum van de stad Maastricht. Het is gehuisvest naast de stadsbibliotheek, in de Stadshal met expositieruimte en podia. In het centrum worden diverse gemeentelijke collecties beheerd en tentoongesteld. [AT]
centreceramique.nl

Posthuma inspireerde zijn prentenboek Calder – de draad van Alexander *op het werk van Alexander Calder.*

Van de schoonheid en de troost

27 september opent in het Kinderboekenmuseum in Den Haag de tentoonstelling *Een vijver vol inkt – kleur je wereld met Sieb Posthuma* over Sieb Posthuma. De tekenaar en theaterontwerper heeft zich altijd laten inspireren door het werk van anderen.

DOOR JOUKJE AKVELD

Al meer dan twintig jaar creëert Sieb Posthuma (1960) zijn eigen werkelijkheid. Of het nu een illustratie is voor een krant, een prentenboek of een decorontwerp, een echte 'Sieb' herken je meteen. Zijn tekeningen zijn omkaderd door een wiebelige zwarte penseelstreek of een paginarand, maar daarbuiten vermoed je een hele wereld. Het is alsof je er door een venster even een blik op mag werpen. In Posthuma's werkelijkheid gelden andere wetten dan in de onze. Ze wordt bevolkt door *lebensbejahende* figuurtjes met forse neuzen. Huizen staan er zelden waterpas en de zon schijnt er net een tikkeltje harder. Somberheid en cynisme komen er niet voor. Niet toevallig houdt Posthuma van wit; het is de ideale ondergrond om het zinnelijke genoegen dat kleur teweeg kan brengen op te tonen.

Kijken

Een kunstenaarschap ontwikkelt zich nooit geïsoleerd. Altijd zijn er anderen die de blik sturen, een handschrift vormen. Posthuma is zich daar altijd van bewust geweest. Voor hem begint tekenen met kijken. Opgegroeid in een kunstminnend gezin raakte hij al vroeg onder de indruk van de grafische prentenboeken van Dick Bruna en Tomi Ungerer. Later ontdekte hij de mediterrane kleuren van Matisse, de optimistische schilderijen van David Hockney, de speelse draadkunst van Alexander Calder en de grillige tekenlijn van Saul Steinberg, bij wie letters en getallen onderdeel worden van het beeld.

Posthuma's beeldtaal wortelt in de kleurrijke, grafische jaren zestig uit zijn jeugd toen de mode en vormgeving werden bepaald door felle kleuren en heldere vormen. De cartoons in de satirische bladen *Punch* en *The New Yorker* droegen verder bij aan zijn handschrift en zijn *tongue-in-cheek*-achtige gevoel voor humor.

David Hockney

'Als ik één iemand als inspiratiebron moet aanwijzen, dan is dat David Hockney,' zegt Posthuma. 'Niet vanwege zijn stijl of techniek, maar door de manier waarop hij in zijn

ILLUSTRATIES SIEB POSTHUMA

Deze tekening van Annie Schmidts wim-wam reus is met zijn grafische beeldtaal en 'zwarte' palet een hommage aan Posthuma's kinderheld Tomi Ungerer en diens prentenboek De drie rovers.

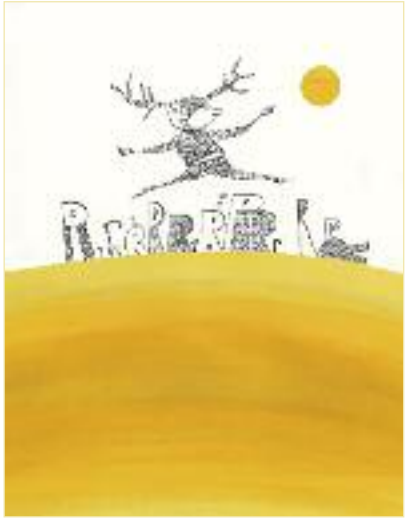

Van deze tekening loopt een direct lijntje naar het werk van Saul Steinberg, die in zijn tekeningen ook vaak een spel met letters speelde.

werk naar veelzijdigheid streeft. Hockney staat nooit stil, er zijn altijd nieuwe gebieden die ontdekt moeten worden, disciplines die hij wil verkennen. Zijn handschrift verhuist per techniek en onderwerp.'

Dat niet willen vastzitten aan één discipline heeft Posthuma altijd gehad. Op de Rietveld Academie koos hij voor de richting schilderen en grafiek, omdat hij zich niet wilde beperken tot illustreren. Tegenwoordig beschouwen de meesten hem als tekenaar van kinder- en prentenboeken. Een misverstand, vindt hij zelf. Zijn portfolio reikt verder dan dat. In herhaling heeft hij nooit een uitdaging gezien. 'Ik wil zo veel mogelijk verschillende dingen proberen. Als iets mijn handschrift bepaalt, dan is het diversiteit. Dat geldt voor materialen en technieken, maar ook voor mijn palet. Iedere opdracht, of dat nu een theaterdecor is of een prentenboek, vraagt om zijn eigen beeldtaal.'

Er is nog een reden waarom Posthuma David Hockney bewondert: bij Hockney gaat het altijd over de zonnige kant van het bestaan. Zijn werk toont het lichte, het levenslustige, het hoopvolle. 'Grote kunst wordt vaak verward met het lijden van de mens. Het moet de duistere facetten van het leven tonen om als waarachtig te worden ervaren. Ik ontken die schaduwkant niet, maar ik zie het niet als mijn taak om die donkerte zichtbaar te maken met mijn talent. Die andere, lichte kant is namelijk net zo waar. Als je naar Hockney's werk kijkt, zie je het zinnelijke dat hem in mijn ogen verbindt met Matisse; die is met zijn kleuren van het zuiden ook een vertegenwoordiger van de optimistische blik. Beiden bieden de kijker esthetisch genot, beiden zoomen in op de schoonheid van een minuscuul stukje werkelijkheid. Dat ervaar ik als troostrijk.'

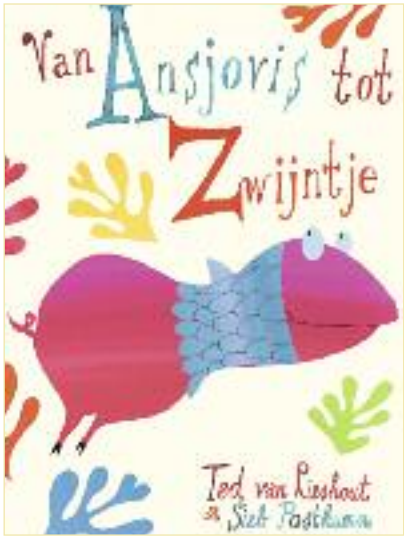

De collageknipsels op het omslag van Van Ansjovis tot Zwijntje *verwijzen naar het late werk van Matisse.*

Troost

De troostende kracht van kunst, Posthuma komt er vaker op terug als hij over zijn vak praat. 'Dat je denkt: het valt ook allemaal wel mee. Ik vind dat een bemoedigende gedachte. Het is toch wonderbaarlijk dat kunst dat gevoel kan oproepen? Dat ze iets in je opent wat je eerder niet voor mogelijk had gehouden. Ik ben ervan overtuigd dat als kunst vanuit die oprechte beweging wordt gemaakt, ze voor iedereen te begrijpen en navoelbaar is. Dan is er voor ieder mens een ingang, ook voor de ongeschoolde kijker. Met mijn werk hoop ik zo'n ander perspectief op de wereld te bieden. Dat je door het kijken naar een tekening het zintuiglijke genoegen van een kleur of vorm intenser beleeft. Zelf weet ik nog hoe ik als kind kon genieten van *Kerstmis* van Dick Bruna. Hoe de kleuren harmonieerden of soms juist prettig botsten of zelfs vloekten. Ik was nog heel jong, maar ik herinner me het geluksgevoel dat ik erbij had. Dat is de essentie die ik met mijn werk wil overbrengen: een gevoel van gelukzaligheid.' •••

Sieb Posthuma (1960) is illustrator, theatervormgever en schrijver. In 1991 begon hij met tekeningen voor kranten en tijdschriften. Daarna volgden boekomslagen voor volwassenen en kinder- en prentenboeken. Tien jaar lang tekende en schreef hij over de avonturen van zijn foxterriër Rintje op de kinderpagina van *NRC Handelsblad*. In 2009 won hij het Gouden Penseel met zijn illustraties voor het fabelboek *Boven in een groene linde zat een moddervette haan*, in 2012 won hij de prijs opnieuw met *Een vijver vol inkt*.

Sieb Posthuma – van toen, tot hier, en nu verder, Joukje Akveld.
Hoogland & Van Klaveren, € 24,90
Het boek verschijnt ter gelegenheid van een familietentoonstelling rond Posthuma's werk in het Kinderboekenmuseum in Den Haag. *Een vijver vol inkt – kleur je wereld met Sieb Posthuma* is te zien van 27 september 2013 tot en met 1 september 2014.

FOTO JORGEN KOOPMANSCHAP

Mees van Santen, Voorleeskampioen 2013.

De Nationale Voorleeswedstrijd 2014

De afgelopen jubileumeditie van De Nationale Voorleeswedstrijd leverde 3549 schoolkampioenen op; 757 jongens en 2792 meisjes. De meest voorgelezen boeken tijdens de schoolrondes waren *Achtste-groepers huilen niet* van Jacques Vriens (al jaren op nummer één) en *Hoe overleef ik de brugklas?* van Francine Oomen. Op een gedeelde derde plaats stonden *Het leven van een loser* van Jeff Kinney en *Het dagboek van een muts* van Rachel Renee Russell. Wie wil meedoen aan de editie van 2013-2014 kan zich nu aanmelden via de website. Scholen ontvangen een gratis deelnamepakket bestaande uit een spelregelboek, twee posters en een oorkonde voor de schoolkampioen. Door mee te doen aan De Nationale Voorleeswedstrijd leren leerlingen op een speelse manier dat voorlezen heel leuk en waardevol is. Uit onderzoek is gebleken dat kinderen die voorgelezen worden beter scoren op school, een grotere woordenschat hebben en beter zijn in het verwoorden van emoties. [*AT*]

denationalevoorleeswedstrijd.nl

Mees Kees op kamp

De tweede film over Mees Kees, de ontwapenend onhandige stagiair uit de boeken van Mirjam Oldenhave, is deze zomer opgenomen bij een boerderij in Wassenaar. In de nieuwe film gaat groep 6b met Mees Kees (gespeeld door Willem Voogd) op kamp. Helaas gaat ook het strenge schoolhoofd Dreus (Sanne Wallis de Vries) mee. Als ze door haar rug gaat, staat Mees Kees er alleen voor en kan hij de dingen weer op zijn eigen manier doen, tot groot plezier van Tobias (Felix Osinga) en de andere leerlingen. De eerste film *Mees Kees* draaide vanaf oktober 2012 in de Nederlandse bioscopen en werd met 600.000 bezoekers een Gouden- en Platina Film. De film werd bovendien bekroond met de publieksprijs voor Beste Nederlandse Kinderfilm 2012 op het Cinekid Kinderfilmfestival. *Mees Kees op Kamp* wordt gemaakt door hetzelfde creatieve team als *Mees Kees*. Nieuw in de cast is Martijn Fischer (bekend van *Liever verliefd*, *Gooische Vrouwen* en *ONM*). De regie is in handen van Barbara Bredero, de film wordt geproduceerd door Paul Voorthuysen. *Mees Kees op Kamp* draait vanaf 1 december in de Nederlandse bioscopen. [*AT*]

meeskeesopkamp.nl

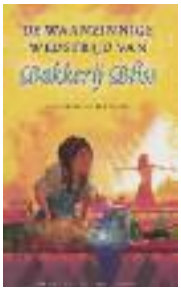

Leve de verzinwoorden

- Grotmoppen, hekeldag en estafette-griep – de Mees Kees-verfilmingen mogen dan verstoken zijn van husselwoorden, in het zevende deel uit de serie gaat schrijfster Mirjam Oldenhave helemaal los. *Mees Kees, Bloedjelink* staat bomvol taalgrapjes en woordomkeringen en speelt zich weer helemaal af op school (Ploegsma, 8+).
- In *Vlo en Stiekel – Vliegenzwammen* van Pieter Koolwijk en Linde Faas (ill.) is sprake van 'insectenspreek', een vrolijke verzintaal met mooie vondsten als spreeuwenspanning en zalige stankjes (Lemniscaat, 9+).
- Zijn kameraden heten Ruigkop, Lijpus, Meurbek de Mafknar en Snotvlerk, zijn beste vriend Vissepoot lijdt aan Vorpentitis. Welkom in de wereld van Stikkum Stoere Steurkop de Derde, toekomstig leider van de Harige-Hufterstam in *Hoe bezweer je een draak?* van Cressida Cowell (Moon, 9+).
- De betoverende recepten van de familie Bliss, zoals slaapvastsuikerkoekjes voor slaapwandelaars en wolkenschuimgebak voor zware mannen in de put, staan in een magisch kookboek. In *De waanzinnige wedstrijd van Bakkerij Bliss* van Kathryn Littlewood is dat in handen gevallen van een boosaardige tante (Van Holkema & Warendorf/Lannoo, 10+). [*AT*]

Open Boek voor de pabo

Op 4 oktober vindt de lancering plaats van 'Open Boek Pabo', een nieuwe minor voor pabostudenten. Sinds het nieuwe schooljaar kunnen pabo's hun studenten in leerjaar drie of vier deze cursus aanbieden. De minor leidt op tot specialist in leesbevordering en laat de student kennismaken met recente kinder- en jeugdliteratuur. Daarnaast wordt de student voorgelicht over het belang van lezen en leesbevordering; de mogelijkheden die de openbare bibliotheek het basisonderwijs te bieden heeft; getraind in didactische aanpakken zoals gesprekken voeren over boeken; en krijgt hij inzicht in recente wetenschappelijke onderzoeken op het gebied van lezen en leesbevordering. De minor bevat ook praktijkopdrachten die gericht zijn op werken aan leesbevordering in de klas. Als afsluitende opdracht stelt de student bijvoorbeeld een Leesplan op voor de stageschool. De cursus heeft een grootte van 168 SBU (studiebelastingsuren), en is goed voor 6 EC (studiepunten). Alle pabo's kunnen het lesmateriaal, dat wordt voorafgegaan door een voorwoord van Harry Paus van het SLO, gratis als pdf downloaden via Leesplan.nl. De cursus wordt aanbevolen door LOPON2 (Lerarenopleiders Primair Onderwijs Nederlands en Nederlands als tweede taal). [*AT*]

Meer informatie via pvanduijvenboden@lezen.nl

FOTO DIEDE IN 'T VELD

De Leeuwenkuil op tv

Na de bioscoopfilms *Dolfje Weerwolfje*, *De Griezelbus*, *Foeksia de miniheks* en de tv-serie *Raveleijn* is er opnieuw een boekenreeks van Paul van Loon verfilmd. Afgelopen zomer vonden in het jubilerende Burgers' Zoo de opnames plaats van *De Leeuwenkuil*, een avonturenserie die zich afspeelt in het fictieve 'Durvers' Zoo', dat veel overeenkomsten heeft met deze honderd jaar oude dierentuin. De kinderen Daniël, Suzina en hun kleine zusje Littel wonen met hun ouders in de dierentuin, omdat hun vader directeur is. Centraal in het leven van Daniël en Suzina staat hun boomhut, de leeuwenkuil. Opa heeft die ooit gebouwd en hij is dan ook de enige volwassene die bij hoge uitzondering naar binnen mag. Het is de plek waar de kinderen zich in hun eigen wereld kunnen terugtrekken en waar ze strategieën bedenken voor hun reddingsacties en andere avonturen. De verfilming staat onder creatieve leiding van Johan Nijenhuis, die eerder verantwoordelijk was voor de regie van *Foeksia de Miniheks*, en wordt gespeeld door onder anderen Hero Muller, Peggy Vrijens en Michiel de Jong. De TROS zendt de tiendelige serie vanaf 5 oktober elke zaterdag uit om 19.00 op Zapp. [*AT*]

De Sinterklaas Voorleestournee

Tijdens de weken voor Sinterklaas reist Dieuwertje Blok door het land om voor te lezen uit *Het grote Sinterklaasjournaal voorleesboek*. De Sinterklaas Voorleestournee doet boekhandels en bibliotheken in alle twaalf provincies aan. De aftrap vindt plaats op 6 november in de Openbare Bibliotheek Amsterdam. *Het grote Sinterklaasjournaal voorleesboek* is geschreven door Ajé Boschhuizen, de bedenker van het populaire kinderprogramma. Hij schreef vijftig korte voorleesverhalen over verschillende personages uit het *Sinterklaasjournaal*, zoals de Huispiet, Pietje Precies, de Hoofdpiet, de Wellespiet, Titus Tillema, meneer Zanik en natuurlijk Sinterklaas. Over de vertelkracht van Ajé Boschhuizen schreef *de Volkskrant* eerder: 'Hij doet het gewoon goed. De teksten zijn van *Sesamstraat*-kwaliteit.' Naast de verhalen bevat het boek kort nieuws van Dieuwertje en rebusgedichten om samen te lezen. Het boek is rijk geïllustreerd met tekeningen en foto's in de sfeer van het televisieprogramma. De vormgeving is in handen van Werkplaats Amsterdam, de studio die ook *Het Muizenhuis* en *Handboek voor de moderne vrouw/man/stiefmoeder* ontwierp. [*AT*]

***Het grote Sinterklaasjournaal voorleesboek*, Ajé Boschhuizen. Podium, € 15,- (4+)**
jaarvanhetvoorlezen.nl

Illustratie van Wim Hofman voor de vaste tentoonstelling 'Papiria' in het Kinderboekenmuseum in Den Haag

Fantasie blaast zwarte wolken weg

WIM HOFMAN TEKENT MET WEERHAAKJES – De onredelijke realiteit en wat de verbeelding daarmee doet, dat is waar het beeldende oeuvre van Wim Hofman (1941) om draait. Hofman is een eigenzinnig tekenaar die zich decennialang een volstrekt eigen weg heeft gebaand door het kinderboekenlandschap. Zijn illustraties wortelen stevig in de beeldende kunst en inspireerden een lange stoet Vlaamse en Nederlandse tekenaars voor wie zijn werk iconisch is geworden. Op 19 september neemt de Zeeuwse duizendpoot de Max Velthuijsprijs 2013 in ontvangst, de driejaarlijkse oeuvreprijs voor illustratoren.

DOOR ANNEMARIE TERHELL

‘Er was eens een koning en die leefde in een beest. Dat was natuurlijk erg vervelend, want als het beest hoestte of galoppeerde dan viel de koning van zijn troon en zijn kroon rolde weg en zijn onderdanen vielen om.’ Met die ongewone openingszin denderde Koning Wikkepokluk de merkwaardige de kinderboekenwereld binnen. Het was 1973, de tijd van hervormingen, van realistische probleemboeken en vaders achter het aanrecht. Total Loss van Miep Diekmann kampte met een rommelig bestaan omdat zijn hippieouders met de noorderzon waren vertrokken om arme kindertjes te helpen. De stampvoetende koning Wikkepokluk had compleet andere zaken aan zijn hoofd. Hij was met zijn drie onderdanen op zoek naar een fatsoenlijk rijk, vocht tegen de wind en haalde

zijn neus op voor regeren op een omgevallen boomstam. Wim Hofman – binnen de kinderliteratuur een betrekkelijke nieuwkomer – kreeg voor de krasserige pentekeningen in *Koning Wikkepokluk de merkwaardige zoekt een rijk* prompt het Gouden Penseel.

Zwart als inkt

Dat Wikkepokluk en zijn onderdanen wat scheef gewaaid oogden, was geen toeval. Het Zeeuwse strand, waar altijd een stevige bries staat en waar uitzicht is op ruime verten, was de natuurlijke habitat van dit eigenzinnige dubbeltalent. Na een gestrande roeping tot missionaris en een reis door donker Afrika, schoolde Hofman zichzelf in Vlissingen tot schilder, tekenaar, kunstenaar, dichter, schrijver en verwoed strandjutter die de gekste dingen verzamelt en integreert in zijn beeldend werk. In artistiek opzicht was Hofman een frisse wind. Hij voelde zich verwant aan de vrije geest en naïeve kijk van Cobra, liet zich inspireren door de Russische kubisten met wier beeldtaal hij flirtte, en door Paul Klee die hem deed ontdekken dat muziek en tekenen een innig verbond kunnen aangaan. Hij liet die invloeden ook doorklinken in zijn tekeningen voor kinderen en begon aan een levenslange zoektocht naar de grenzen tussen illustratie en beeldende kunst. Al snel werd hij een lieveling van jury's. Hij won tweemaal het Gouden Penseel, kreeg twee Gouden Griffels, werd gelauwerd met de Theo Thijssenprijs voor zijn geschreven oeuvre in 1991, en kreeg daar bovenop ook nog eens de Woutertje Pieterse Prijs voor *Zwart als inkt is het verhaal van Sneeuwwitje en de zeven dwergen* in 1998.

ILLUSTRATIE WIM HOFMAN

Giraffen op wieltjes

'Boeken zijn stileringen van je eigen ervaringen,' zei Wim Hofman ooit in een interview. Zo struint in *Het vlot* een kleine jongen door het door de oorlog verwoeste Vlissingen, dat onveilig wordt gemaakt door treiterkoppen als Luitjewiel. De onuitwisbare indruk die de watersnoodramp als twaalfjarige op hem maakte, verwerkte Hofman in *De Stoorworm*. Maar ervaringen beperken zich niet tot de realiteit, die doe je ook op in je hoofd. Zo kom je in zijn tekeningen ook pratende bieten tegen, zelfgetimmerde vliegmachines en giraffen op wieltjes. Grillige bedenksels, voortgesproten uit een kinderlijke fantasie, die in Hofmans jeugd even noodzakelijk was als stevige schoenen en voedselbonnen. Van wijsgeer Ignatius leerde hij: Als je je iets kunt verbeelden, bestaat het ook echt.

Machteloosheid

De onredelijke realiteit en wat de verbeelding daarmee doet, dat is wat Hofman graag onderzoekt. Hij maakte onheilspellende pentekeningen van diepzeemonsters, kwastte landkaarten vol dikke lagen verf en inktte bladen vol soeppannen en vlijmscherpe messen. Hij schiep werelden als Het eiland Lapje Loem, Omvalom, Het Rijk van Heen en Weer, Luilekkerland en het Pluizenbollenbos.
Soms met een intense grimmigheid, zoals in *Klein Duimpje*. Duimpjes wereld is er een van droefheid, treurigheid, machteloosheid en onvermijdelijkheid, door Hofman verbeeld in unheimische zwart-wit scraperboard-illustraties.
Vader slaat verbeten met zijn vuist op tafel en legt moegestreden zijn hoofd neer. Naast hem, op de grond, liggen een bijl en een afgekloven vis. Hofman dicht: 'De lucht was blauw / de bomen groen / Niemand kon er iets aan doen. / Het brood was op, / de pan was leeg. / De kinderen huilden, / vader zweeg.'

Wandelende meubels

Ook in zijn somberste momenten kiest Hofman consequent voor het kinderlijk perspectief. Beter gezegd: hij is het kind, zelf. In *Wim* (1976), zijn eerste realistische roman over een kleine jongen die stevig in de knel zit, legt hij uit hoe een jongenshoofd werkt: 'In zijn hoofd kon alles: daar gingen de meubels wandelen en bewegen. Tafels en stoelen gingen lopen als grote krabben. Kasten werden grote vogels, de kastdeuren vleugels. Zijn bed veranderde in een groot vierpotig dier en hij lag vastgebonden op de rug van dat dier.' De twaalfjarige Wim droomt ook over nauwe tunnels onder de grond, die je opslokken en waarin je geen lucht kunt krijgen. Maar ondanks die verlammende angstdromen beschikt hij over een verbazingwekkende veerkracht. Hij kent de weg naar buiten, de ontsnappingsroute die je nooit in de steek laat, langs verbeeldingskracht en fantasie. Wim denkt: 'Misschien was wat je gewoon overdag doormaakte ook niet echt. Zat alles weer in het hoofd van een reusachtig iemand. En misschien werd die iemand ook wel weer uitgedacht... Ja, in zijn hoofd kon van alles.'

Schaduwrandje

Verbaasd staan over wat bestaat, dat is de kern. Hofmans illustraties en schilderijen ademen verwondering, bezieling, het ervaren van vrijheid door verbeelding. Zijn werk gaat over letters die omvallen en bomen worden. Over het overleven van springvloed op een omgekeerde tafel. Over verdwalen op een zelfgetekende landkaart. Over opgesloten zijn en uit verveling briefjes gaan schrijven aan stoelen, tafels en spijkers in de muur. Over omgevallen inktpotten, geheimen in kisten en glanzende appels vol bloed en inkt.
Grimmig? Jazeker. Soms. Maar fantasie blaast zwarte wolken weg, Hofmans wereld heeft twee kanten, zoals het leven zelf. Een donkere én een kleurige kant vol humor en levendigheid. Juist de combinatie van grafische excellentie, liefdevol kijken en dat bijtende schaduwrandje geeft zijn werk diepgang, maakt dat zijn beelden schuren en beklijven. Dat het weerhaakjes uitwerpt die scherp genoeg zijn om stevig vast te haken – een mensenleven lang. •••

Digitaal lezen

Kinderboekenschrijver Rian Visser ontwikkelt zelf e-books en apps. Voor haar inzet voor leesbevordering, digitaal lezen en voor het maken van digibordlessen is ze genomineerd voor de Alfabetiseringsprijs van Stichting Lezen & Schrijven.

Waaraan moet een prentenboeken-app voldoen?

'Beeld, animatie, geluid en interactie moeten het verhaal ondersteunen. Van apps met toeters en bellen die niets met het verhaal te maken hebben, raken kinderen raken in de war, ze verliezen de interesse in het verhaal. Stel dat je Chinees wilt leren en een Chinese prentenboek-app bekijkt. De animaties kunnen je helpen het verhaal beter te begrijpen en de taal te leren, net zoals kleuters via prentenboeken hun woordenschat vergroten. Maar als ze dingen laten zien die niets met het verhaal te maken hebben, is het effect tegengesteld: je zult er niets van snappen. Ook een heldere navigatie, het zelf kunnen bladeren en meteen naar de pagina gaan die je wilt, vind ik belangrijk. En het is fijn om te kunnen kiezen of je de app wilt laten voorlezen of dat je zelf voorleest. Ik houd ervan als de tekst altijd in beeld is: zo leren kinderen letters kennen en zich voorbereiden op zelf leren lezen.'

Waar streef je naar?

'Vernieuwing. Dat is gelukt met *Timo en het toverboek*, een app die veel interactiviteit bevat, en met *Timo en het toverstokje*, waarin ouders zelf kunnen voorlezen en meedoen met een voorleeswedstrijd. Ook mijn samenleesapp *Daans reis om de wereld* is vernieuwend. Daarin is een papieren samenleesboek met twee avi-niveaus zo omgezet dat een kind samen met de app het verhaal leest. Voor kinderen vanaf zes jaar is nog niet goed uitgezocht waaraan een app moet voldoen om te zorgen dat kinderen beter en met meer plezier gaan lezen. Voor deze groep kunnen animaties en interactiviteit te veel afleiding betekenen, kinderen hebben al hun concentratie nodig bij het zelf lezen. Voor moeilijk lezende kinderen zouden nieuwe boekvormen bedacht kunnen worden. Naast de samenlees-app heb ik ook meelees-e-boeken gemaakt, waarin de tekst langzaam wordt voorgelezen door een logopedist en tegelijkertijd de woorden oplichten in de tekst. Vooral voor dyslectische kinderen is dat prettig.'

Wat wil je nog maken?

'Een app met verhalen van kinderen, bewerkt door bekende kinderboekenschrijvers, die ik gratis beschikbaar zou willen stellen om digitaal lezen voor kinderen te promoten. Digitale kinderboeken kunnen kinderen die alleen gamen en filmpjes kijken, verleiden tot het lezen van boeken. In gezinnen waarin niet gelezen wordt, is dikwijls wel een tablet of computer aanwezig. Ouders die geen Nederlands spreken of zelf moeilijk lezen, kunnen zo toch samen met hun kinderen prentenboeken bekijken.'

***Timo en het toverboek* en *Daans reis om de wereld* zijn voor € 3,59 te koop in de iTunes Apple Store. *Timo en het toverstokje* is er gratis te downloaden.**

rianvisser.nl

Een infoboek met filmpjes, quizzen en foto's die kinderen bijvoorbeeld zo in een werkstuk voor school kunnen gebruiken – superhandig. *Duh!* is een leuke, informatieve serie digitale jeugdboeken. De boeken zijn voor € 3,49 te koop in de iBookstore. Je kunt erin bladeren zoals in een papieren boek en er zijn leuke extra's: elk boek begint met een filmpje en tijdens het lezen van de korte, krachtige hoofdstukjes kun je op moeilijke woorden klikken om de betekenis te lezen. Ook staan er prachtige foto's in *Duh!*, die rechtstreeks zijn te downloaden.

Er zijn *Duh!*-boeken verkrijgbaar over friet, kastelen en ridders, katten en vulkanen, hoe het is om koning te zijn, de ruimte, en paarden.

duhboekjes.nl

OVER LEESBEVORDERENDE DIGITALE PRENTENBOEKEN, SPEELSE APPS EN ANDERE DIGITALE UITGAVEN, VOOR KLEINE EN GROTE KINDEREN

DOOR EVA GERRITS

Het studieboek voor de toekomst – uitgeverij Unieboek Spectrum ging er in samenwerking met Apple en de Engelse uitgeverij Dorling Kindersley als eerste grote Nederlandse uitgeverij mee aan de slag. Hans Janssen, algemeen directeur van Unieboek Spectrum:

'Van eendimensionaal naar twee- of driedimensionaal uitgeven is voor non-fictie absoluut een verrijking. Onze interactieve non-fictie e-books voor de jeugd zijn hoog-kwalitatieve, kleurrijke encyclopedische naslagwerken met veel meerdimensionale verrassingen, zoals 3D-beelden, filmpjes, et cetera. Ze maken nu nog een relatief klein onderdeel uit van ons fonds, maar de markt groeit.'

Zo verscheen recent *Het menselijk lichaam* (€ 7,99, verkrijgbaar in de iBookstore), een coole jeugdencyclopedie in de vorm van een reis door het menselijk lichaam, compleet met uitvergrotingen, 3D-beelden en filmpjes. Vergelijkbare uitgaven over insecten en het oude Egypte zijn inmiddels ook verschenen; de aarde, de ruimte, dinosauriërs en andere interessante titels zijn gepland voor dit najaar.

unieboekspectrum.nl

Illustrator en grafisch vormgever Fleur van der Weel won de Woutertje Pieterse Prijs voor haar illustratie-debuut *Superguppie*, illustreerde het Kinderboekenweekgeschenk 2012 *Hallo* en won met haar app *(te) Gekke Dierentuin* de Media Ukkie Award 2013 voor beste kinderapp.

'Een app is geschikt voor een iPad of een tablet. Dat is een ander medium dan een boek, wat vraagt om een ander product. Een app die letterlijk de tekst van het boek volgt, vind ik als kijken naar een dia-show op tv, terwijl je een film verwacht. Kinderen die met een iPad in de weer zijn, gaan automatisch overal op drukken om te zien wat er gebeurt. Als er niks gebeurt vinden ze dat frustrerend. Een iPad vraagt om een spel waarbij iets van je wordt verwacht én je het gevoel hebt dat je als speler iets kunt bepalen. Liefst iets creatiefs, dat maakt het interessant.

***(te) Gekke Dierentuin* is opgezet als een creatief spel waarin je je eigen dierentuin kunt vullen met echte en zelfgecreëerde "combinatie"-dieren, die je hun eigen geluid kunt geven. Het concept is van te voren bedacht, maar toch ervaart de speler een gevoel van vrijheid. En voor een kind bestaat zo'n zelfbedacht dier echt – zoals het kind wilde dat het dier moest worden, zo is het.'**

Wat voor app zou je nog willen maken?

Eentje gebaseerd op mijn prentenboek *Piep wil oversteken*, met allerlei voertuigen die langskomen om kinderen speels te laten oefenen met oversteken. Een app ontwikkelen is wel heel duur, het moet internationaal aanslaan, wil je uit de kosten komen. Maar ik geloof er heilig in.'

***(te) Gekke Dierentuin* is voor € 1,79 verkrijgbaar in de iTunes Apple Store.**

fleurvanderweel.com

Pestkoppen, aartsrebellen en zachtaardige twijfelaars

NOMINATIES – Een bloedstollend toekomstverhaal, een hartverscheurend overlevingsavontuur, een bruisende hervertelling van de Icarus-mythe, een indringende road-novel en een grimmige psychologische thriller: de verscheidenheid van de genomineerde jeugdromans voor de Gouden Lijst 2013 is zo groot als die van de twaalf- tot vijftienjarigen voor wie ze bedoeld zijn. Dat is mooi. De nominaties bieden voor ieder wat wils. Bovendien bevestigt een rijk en gevarieerd boekenaanbod definitief het bestaansrecht van de prijs die in 2011 in het leven is geroepen om het gat te dichten tussen de Zilveren en Gouden Griffels (tot twaalf jaar) en de Dioraphte Jongerenliteratuur Prijs (vanaf vijftien jaar).

DOOR MIRJAM NOORDUIJN

Wrang complot

Tussen de genomineerden springt *Zwarte Zwaan* van Gideon Samson misschien wel het meest in het oog. Het feit dat het boek ook kans maakt op een Gouden Griffel verraadt een verhaal dat niet per se voor een bepaalde doelgroep is geschreven en kennelijk moeilijk onder een noemer te vangen is. De meedogenloze, manipulatieve Rifka – een pestkop pur sang –, en de labiele Duveke – Rifka's handlanger tegen wil en dank –, zijn inderdaad nog 'maar' basisschoolkinderen, toch maken het thrillerachtige karakter, het onheilspellende slot en de gedurfde literaire vorm met wisselend vertelperspectief (ik, hij, jij) van *Zwarte Zwaan* een verhaal dat ook middelbare scholieren zal verrassen en doen huiveren. Hoe slecht, hoe verdorven kan een kind zijn, lijkt Samson zijn lezers te vragen. En wat doe je als je zogenaamde vriendin, geïnspireerd door de begrafenis van een klasgenoot, een wrang complot smeedt en besluit haar eigen ontvoering en dood in scène te zetten, onder het motto 'het beste vermaak is leedvermaak'? Ben je dan bereid het spel mee te spelen? Tot de dood erop volgt?

Noodgedwongen bijsturen

Deze dubbele nominatie suggereert enige willekeur in de leeftijdsgrens van de te beoordelen boeken. Toch valt in alle ver-

scheidenheid wel degelijk een eenheid te ontdekken: alle hoofdpersonages in de vijf Gouden Lijst-kandidaten zijn meisjes en jongens in het schemergebied tussen kind en volwassen. Het zijn karakteristieke jeugdigen die zoeken naar eigenheid en in hun zoektocht ontdekken dat hoewel je een eigen richting aan je leven kunt geven, je regelmatig noodgedwongen moet bijsturen door dat wat, toevallig of niet, onvoorzien op je pad komt. (Zelfs Rifka's plan blijkt niet eenduidig uitvoerbaar; Duveke heeft toch een eigen wil.) Dat voorziet de verhalen van spanning en leidt bij de jonge boekenhelden tot een innerlijke strijd die soms resulteert in opstandigheid en soms tot een vertwijfeld balanceren op de rand van een existentiële crisis: een voor de doelgroep herkenbare thematiek en dus precies wat een goed jeugdboek nodig heeft.

Rebellen en twijfelaars

De rebellen van dit jaar treffen we in de toekomstroman *Gesplitst* van Neil Shusterman en het knappe debuut van Marcel Roijaards, *Rebel met vleugels, het verhaal van Icarus*. Zowel de tegendraadse Connor uit *Gesplitst*, als de onbezonnen waaghals Icarus zijn typische jongens die het leven omarmen en niet van plan zijn zich door iets of iemand een strobreed in de weg te laten leggen. Zo verzet Connor zich fel tegen de 'Wet op het Leven', die ouders toestaat hun kind – indien onhandelbaar, ongetalenteerd, of door God uitverkoren – tussen het dertiende en achttiende levensjaar te laten 'splitsen' (een retroactieve abortus die voorziet in de behoefte aan donormateriaal en de Amerikaanse overheid een oplossing biedt voor het abortusvraagstuk en 'wegwerken' van onaangepaste jongeren). Als Connor gesplitst dreigt te worden slaat hij met lotgenoten Lev en Risa op de vlucht, waarna een onstuimige overlevingstocht volgt.

Ook Connors zielsverwant in het oude Griekenland kiest bewust voor vrijheid. Wanneer Icarus onverwachts hartstochtelijk verliefd wordt op Ariadne en hij na zijn strijd met de Minotaurus gevangen wordt genomen door haar vader, de wrede koning Minos, weet hij na een gevecht met de tijd en zichzelf te ontsnappen uit het door zijn vader gebouwde labyrint. Dat de zon vervolgens zijn lot bepaalt had Icarus, de hemel tegemoet gevlogen vanuit zijn liefde voor het leven, niet kunnen bevroeden.

Tegenover deze aartsrebellen staan de zachtaardige twijfelaars uit *Rotmoevie* van Marian de Smet en *Ik zal er zijn* van Holly Goldberg Sloan (naast *Gesplitst* kanshebber voor De Gouden Lijst voor het beste vertaalde boek). Zowel lifter Eppo als de door zijn criminele vader verwaarloosde Sam, laten zich compleet leiden door dat wat hun toevalligerwijs overkomt. Eppo stapt zonder plan in bij de eerste de beste auto die stopt, hopend zo zijn verdriet om de dood van zijn pleegbroer en grote liefde Maarten te kunnen ontvluchten. Sams lot (en dat van zijn aandoenlijke autistische broertje Riddle) neemt een onverwachte, duizelingwekkende en avontuurlijke wending wanneer hij een onbekend meisje 'I'll Be There' van The Jackson Five hoort zingen en weet dat zij (Emily) de ware is.

Eigenheid door vorm

Wat de genomineerde titels van elkaar onderscheidt is hun compositie en stijl. Die hadden niet diverser kunnen zijn en geven de boeken – en daaraan kun je de kwaliteit aflezen – hun eigenheid.

Terwijl het eigentijdse, felrealistische *Zwarte Zwaan* en *Rotmoevie* veel vertellen met weinig woorden en schijnbaar simpel zijn geschreven in de momenteel zo populaire staccatostijl, valt Roijaards' Icarus-mythe juist op door zijn sprankelende, beeldrijke taalgebruik. De vijf bedrijven waarin hij zijn poëtische verhaal vertelt suggereren een ware Griekse tragedie en geven zijn lofzang op de verbeeldingskracht en het leven een tijdloze signatuur.

Ook Goldberg Sloan durft als alwetende verteller – je komt ze niet vaak meer tegen in het moderne jeugdboek – te kiezen voor de beeldende kracht van taal. Herhalingen, uitweidingen en (humorvolle) perspectiefwisselingen schuwt ze niet. Alles en iedereen doet ertoe, met als resultaat dat haar boek leest alsof je naar een klassieke feelgoodfilm over overleven en voorbestemde liefde kijkt.

Shusterman ten slotte, hanteert een pretentieloze stijl. *Gesplitst* ontleent zijn kracht vooral aan zijn avontuurlijke karakter en de maatschappelijk relevante vragen die het oproept over complexe ethische problemen als abortus en orgaandonatie, en over hoe leven en dood en lichaam en ziel zich tot elkaar verhouden: precies wat een sciencefictionroman beoogt. Voorwaar een oogst om van te smullen. Het woord is nu aan de jury. •••

Genomineerde titels Gouden Lijst 2013

Gesplitst, Neil Shusterman, vertaling Lydia Meeder. Lemniscaat, € 16,95 (15+)

Ik zal er zijn, Holly Goldberg Sloan, vertaling Pauline Michgelsen. Querido, € 17,50 (12+)

Rebel met vleugels, het verhaal van Icarus, Marcel Roijaards. Querido, € 14,95 (14+)

Rotmoevie, Marian De Smet. Moon, € 16,95 (15+)

Zwarte Zwaan, Gideon Samson. Leopold, € 14,95 (12+)

Brochure Lezen in de klas

Leesbevordering draait primair om een boek in de hand van de leerling, vindt Gerlien van Dalen, directeur van Stichting Lezen. Met de jaarlijkse brochure *Lezen in de klas* zet ze sterk in op het stimuleren van het leesklimaat op de middelbare school. Nieuwe media vormen een grote concurrent in de vrijetijdsbesteding van jongeren; des te belangrijker om lezen een prominente plek te geven in het onderwijs. De brochure geeft een helder beeld van wat er voor jongeren rond boeken en lezen wordt georganiseerd. Van literaire prijzen als de Jonge Jury en de Dioraphte Jongerenliteratuur Prijs tot de Boekenweek; van Nederland Leest tot de Poëzieweek met dichters op school. Met de brochure hoopt Stichting Lezen het lezen een structurele plaats te geven in het onderwijs, en docenten te helpen de schaarse tijd die beschikbaar is voor lees- en literatuuronderwijs zo effectief mogelijk te benutten. 'Er hangt zo veel af van een enthousiasmerende docent,' weet Van Dalen. 'Iemand die bevlogen is, leerlingen laat grasduinen in nieuwe boeken, die in de klas het gesprek aangaat over het boek – zo iemand maakt het verschil.' [*JA*]

U kunt de brochure bestellen door een mail te sturen naar aborgdorff@lezen.nl
of de brochure downloaden op lezen.nl

Aanbevolen door Diederik Samsom

Jacobiene de Brauw werkte als parlementair journalist op het Binnenhof toen Pim Fortuyn werd vermoord; een van de roerigste politieke periodes uit de recente geschiedenis. Nu heeft ze haar ervaringen als politiek nieuwsdeskundige omgesmeed tot een thriller voor jongeren. *Lek* wordt door Diederik Samsom aanbevolen als 'een geweldig boek over alle mooie en minder mooie kanten van politiek'. In haar debuut voert De Brauw Willem op, de zestienjarige zoon van een parlementair journalist in Den Haag. Als zijn vader tijdens een reportage verongelukt, gelooft Willem niet dat het een ongeluk was. Samen met zijn vriend Max gaat hij op het Binnenhof op onderzoek uit. Daarbij raken ze verstrikt in een gevaarlijke intrige. Als Willem en Max een ontdekking doen, proberen alle politieke kopstukken met man en macht te voorkomen dat die naar buiten komt. Behalve aan Diederik Samsom liet De Brauw haar boek ook lezen door Jack de Vries, Frits Wester en Wouter Bos. Het leverde haar lovende quotes op. 'Politiek was al spannend voor volwassenen. Nu ook voor jongeren,' aldus Bos. [*JA*]

Lek, Jacobine de Brauw. Querido, € 14,95 (12+). Verschijnt in november

FOTO'S SJOERD VAN DER HUCHT

Jonge Jury nieuwe stijl

Een lekker romantisch meidenboek of een bloedstollende thriller; bij de leesbevorderingcampagne De Jonge Jury staat enthousiasme voor lezen voorop. Meedoen is eenvoudig. Leerlingen tussen de twaalf en vijftien jaar lezen tussen half augustus en eind februari een aantal boeken die in 2012 zijn verschenen. Na afloop kunnen zij via jongejury.nl hun stem uitbrengen op maximaal vijf boeken. Om hen op weg te helpen heeft een selectiecommissie twintig kerntitels geselecteerd, maar ook andere titels komen in aanmerking voor de Prijs van de Jonge Jury, zolang ze maar in 2012 zijn verschenen. De vijf titels met de meeste stemmen worden genomineerd voor de prijs die in april tijdens de Dag van de Jonge Jury wordt uitgereikt. Docenten kunnen zich aanmelden voor deze feestelijke dag, waar behalve de prijsuitreiking ook signeersessies plaatsvinden en workshops voor leerlingen worden georganiseerd. Dankzij het speciaal ontwikkelde lesmateriaal kunt u de Jonge Jury makkelijk integreren in uw (digitale) lessen. Met ingang van het schooljaar 2013-2014 heeft de Jonge Jury een vernieuwing ondergaan, waardoor het project nog beter aansluit op het curriculum. [*JA*]

jongejury.nl

Kromhouts tweede boek rond Virginia Woolf

Voor *Soldaten huilen niet* verdiepte Rindert Kromhout (bekend van de serie over erge Ellie en nare Nellie en de boeken over Kleine Ezel) zich in de artistieke kring rond de Engelse schrijfster Virginia Woolf. Vanuit het perspectief van Woolfs neef Quentin maakte de lezer kennis met de Bloomsbury Group en hun idyllische leven in Charleston Farmhouse op het platteland van Sussex. Het boek werd bekroond met de Gouden Lijst en de Thea Beckmanprijs voor het beste historische jeugdboek. In *April is de wreedste maand* keert Kromhout terug naar Quentin en zijn zusje Angelica Bell, kinderen van Virginia's schilderende zus Vanessa. Het is voorjaar 1941. Virginia is verdwenen. Van haar is alleen haar wandelstok teruggevonden bij de rivier. Quentin en Angelica kunnen nauwelijks geloven dat ze zelfmoord heeft gepleegd. Op verzoek van zijn zus begint Quentin de herinneringen aan hun tante op te schrijven. Gaandeweg ontdekt hij dat de relatie tussen zijn moeder en tante minder rooskleurig was dan hij altijd had gedacht. En ook de band tussen Angelica en Vanessa blijkt ingewikkelder dan hij vermoedde. [JA]

April is de wreedste maand, Rindert Kromhout. Leopold, € 15,95 (13+).
Verschijnt in november

FOTO JØRGEN KOOPMANSCHAP

De Weddenschap

De nieuwe editie van De Weddenschap, de leescampagne voor het vmbo, gaat op 19 september van start. Later instappen kan echter ook. Leerlingen hebben tot 20 maart 2014 de tijd drie boeken naar keuze te lezen. Op deweddenschap.nl worden ze daartoe in aansprekende filmpjes uitgedaagd door Pierre Wind (kok), Stacey Rookhuizen (jurylid *X-Factor*) en Mamoun Elyounoussi (acteur). Wat deze BN'ers kunnen, kunnen leerlingen ook, is de gedachte achter het leesbevorderingproject, dat is gemodelleerd naar Vlaams voorbeeld. Wie de weddenschap aangaat registreert zich op de website en maakt kans op een prijs. Er zijn individuele prijzen te winnen, zoals een iPad, boekverfilmigen op dvd en boekenpakketten. Wie zich met de hele klas registreert maakt kans op een meet & greet met een jeugdboekenauteur. De Weddenschap wil vmbo-leerlingen die minder graag lezen toch een goede leeservaring bezorgen. De persoonlijke boodschap over boeken en lezen van bekende Nederlanders trekt aarzelende lezers met succes over de streep, heeft de ervaring geleerd. [JA]

deweddenschap.nl

Theatervoorstelling Dit is geen dagboek

In de muziekvoorstelling naar Erna Sassens jongerenroman *Dit is geen dagboek* raakt de zestienjarige Boudewijn na de zelfmoord van zijn moeder in een isolement. Hij heeft nergens zin in en komt zijn bed niet meer uit. Zijn vader geeft hem een schrift en een stapel cd's en stelt zijn zoon een ultimatum: als Boudewijn niet iedere dag in het schrift schrijft en ten minste één cd luistert, laat hij hem opnemen in een psychiatrische inrichting. Aanvankelijk stroef, maar gaandeweg steeds vlotter, doet Boudewijn wat zijn vader van hem verlangt. Met klassieke muziek als katalysator van zijn gevoelens geeft hij meer en meer van zichzelf prijs. Sassens partner, regisseur Aike Dirkzwager, bewerkte het boek in samenwerking met het Residentie Orkest tot een muziekvoorstelling voor jongeren, die wordt gespeeld door René Groothof en Daniel Cornelissen. *Dit is geen dagboek* is 15 december te zien als vrije voorstelling, maar u kunt met uw klas ook een van de twee scholenvoorstellingen bezoeken op 13 december. Er is lesmateriaal beschikbaar, optioneel in combinatie met een gastles van een musicus of met Erna Sassen. Aanmelden kan via een mail naar educatie@residentieorkest.nl [JA]

***Dit is geen dagboek* is 15 december te zien in de Dr Anton Philipszaal in Den Haag (12+)**
residentieorkest.nl

Scènebeelden uit Het Stenen Bruidsbed *van het Nationale Toneel, met Jeroen Spitzenberger, Tamar van den Dop en Stefan de Walle*

TWEEËNHALFDUIZEND SCHEDELS ONDER EEN PLANKEN VLOER

MEESTERWERK IN THEATER EN MUSEUM – De roman *Het stenen bruidsbed* van Harry Mulisch verscheen in 1959, en nog steeds inspireert het verhaal over daders en slachtoffers, schuld en boete, liefde en vernietiging. Onder regie van Johan Doesburg brengt het Nationale Toneel een toneelbewerking op de planken, parallel daaraan wijdt het Letterkundig Museum een tentoonstelling aan het boek en is er een educatieve website ontwikkeld.

DOOR EVA GERRITS

Gratie voor de doden was aanvankelijk de titel van het boek dat Harry Mulisch tien jaar na de Tweede Wereldoorlog voor ogen had. Het moest gaan over een Duitse oorlogsmisdadiger.

Zelf koesterde Mulisch gemengde gevoelens over dat begrip 'oorlogsmisdadiger'. Zijn Oostenrijks-Hongaarse vader was hoofd van de personeelsafdeling van Lippmann, Rosenthal & Co, de bank die in beslag genomen Joodse tegoeden 'beheerde'. Hoewel niet direct betrokken bij oorlogsmisdaden en getrouwd met een Duits-Joodse vrouw, werd Mulisch senior in 1945 veroordeeld als collaborateur; tegelijkertijd hielden zogenaamd 'goede' Nederlanders bezittingen van NSB'ers voor zichzelf en werden geallieerde oorlogsmisdadigers niet eens aangeklaagd.

Om onderzoek te doen voor zijn boek, reisde Mulisch naar Dresden. De totale verwoesting van de stad als gevolg van het geallieerde bombardement, trof hem diep. De absolute oorlogsmisdadiger bestaat niet, concludeerde hij, het is de overwinnaar die beslist wie voor het gerecht moet verschijnen. Had nazi-Duitsland gewonnen, dan was vermoedelijk de Britse premier Churchill als oorlogsmisdadiger opgehangen. Dat inzicht veranderde het grondidee voor zijn boek. Mulisch doopte *Gratie voor de doden* om in *Het stenen bruidsbed* – een titel waarin een verband tussen liefde en (zinloze) vernietiging besloten ligt – en in plaats van een Duitse oorlogsmisdadiger koos hij voor een Amerikaanse.

Geen absolute begrippen

'Toen ik zeventien jaar was, liet mijn leraar Nederlands ons op school *Het stenen bruidsbed* lezen,' vertelt Nationale Toneel-regisseur Johan Doesburg ruim een halve eeuw later. 'Hij wist het zo goed uit te leggen dat ik – ondanks alle literaire strapatsen waar het in het boek van wemelt – begreep waar het verhaal over ging: erotiek en vernietiging, twee klassieke elementen; en het gegeven dat "goed" en "fout" geen absolute, maar context-afhankelijke begrippen zijn.

We lazen het boek in 1969, veel korter op de nasleep van de Tweede Wereldoorlog en de berechting van oorlogsmisdadigers dan nu. Het verhaal is me altijd bijgebleven. Toevallig zat ik vijf jaar geleden bij een première in Carré naast de grote Mulisch. "Wordt het niet eens tijd om *Het stenen bruidsbed* op toneel te brengen?" flapte ik eruit. "Ik zie uw voorstel tegemoet," antwoordde hij, licht ironisch, zoals hij dat zo goed kon.'

Vlees en bloed

Doesburg begon eraan, na Mulisch' dood en met toestemming en medewerking van onder anderen Mulisch' vrouw Kitty Saal, en hoogleraar en Mulischkenner Marita Matthijsen. Het omzetten naar toneel van de abstracte, geconstrueerde en ambigue roman was een tour de force. Maar toneel biedt ook voordelen. Doesburg: 'Een schrijver werkt met woorden, een theatermaker heeft ook acteurs tot zijn beschikking, en decor en geluid – ook daarmee kun je lagen aanbrengen. Het stuk is, net als het boek, niet eenduidig psychologisch-realistisch.

Er is gekozen voor een abstracte visualisering, met een schuin oplopende planken vloer die de indruk wekt oneindig door te lopen. Daaronder liggen tweëenhalfduizend schedels. Gedurende het stuk worden die planken weggehaald, eerst mondjesmaat, aan het eind wordt ermee gegooid. Een speciaal voor de voorstelling geconstrueerd instrumentarium zorgt voor dramatische geluidseffecten, er wordt authentieke Duitse muziek uit 1956 gespeeld.

Acteur Jeroen Spitzenberger speelt de rol van Corinth; geen literair verantwoorde, symbolische constructie, maar een een knappe, tengere man van vlees en bloed, een kundige tandarts die in Dresden belandt en niet weet wat hij er moet. Hij raakt in een crisis, slaat door. Het einde is open. Pleegt hij zelfmoord? Of heeft hij juist een reinigingsritueel ondergaan? Wat moet er van hem worden?

Mulisch bekritiseerde in *Het stenen bruidsbed* het gebrek aan visie van de geallieerden: stop mannen van amper vijfentwintig in een vliegtuig, geef ze schiettuig en ze wanen zich God, maar buiten de oorlog zijn ze ineens niets, niemand meer. Wat wordt die jonge mensen daarmee aangedaan? Corinth is zichzelf kwijtgeraakt.

De schade van gelegitimeerde agressie voor individuele betrokkenen is een universeel thema. Wat doet het met een mens? Vervormt die zijn privégeschiedenis? Wat is waarheid? De achtergrond van de personages in *Het stenen bruidsbed* is vaag. Zijn zij wel wie ze zeggen te zijn? Het antwoord van Kitty en Marita toen ik vroeg wat volgens Mulisch hun échte geschiedenis was: "Dat wist hij zelf ook niet."'

Literaire alchemist

Parallel aan de voorstelling richtte het Letterkundig Museum in Den Haag de tentoonstelling *Het stenen bruidsbed* in. Een korte film, ingesproken door acteur Stefan de Walle, die naast Jeroen Spitzenberger in het toneelstuk speelt, dompelt de bezoeker eerst onder in de plot van het verhaal, de personages en de verborgen symboliek. In de naastgelegen ruimte, het 'laboratorium', maakt een interactieve tafel vervolgens de verbindingen zichtbaar die Mulisch, als een ware literaire alchemist, in zijn oeuvre aanbracht tussen het hogere en het aardse, en tussen zijn persoonlijke leven en de psychologie, filosofie en literatuur van andere tijden en auteurs.

De tentoonstelling breekt de roman, die met zijn overweldigende ideeënrijkdom en haast overgeconstrueerde vorm door de een als meesterwerk en door de ander als lastig te verteren wordt ervaren, vakkundig open en biedt een kijkje in het ontstaansproces en het wezen van de klassieker.

Op de website hetstenenbruidsbed.nl kunnen leerlingen vanuit verschillende invalshoeken en perspectieven – maatschappelijk, historisch en literair – , en via opdrachten kennismaken met het verhaal en de schrijver. Ook worden ze aangezet na te denken over morele dilemma's als wat goed is en wat kwaad, een thema dat Mulisch als kind van een Oostenrijk-Hongaarse vader en een Joodse moeder ('Ik ben de oorlog') een mensenleven en een oeuvre lang inspireerde, en dat nog steeds actueel is. •••

De toneelvoorstelling *Het stenen bruidsbed* van het Nationale Toneel, met in de hoofdrollen Jeroen Spitzenberger, Tamar van den Dop en Stefan de Walle, wordt tot en met 9 november gespeeld in diverse schouwburgen en theaters. De tentoonstelling is tot en met 1 juni 2014 te zien in het Letterkundig Museum in Den Haag.
hetnationaletoneel.nl, letterkundigmuseum.nl, hetstenenbruidsbed.nl

De Jodenster van de moeder van Harry Mulisch

Onderscheidingen van de vader van Harry Mulisch

De Amerikaanse Norman Corinth gaat voor een tandartscongres terug naar de Oost-Duitse stad Dresden. Corinth heeft als gevechtspiloot in zijn bommenwerper Dresden vernietigd, en vernietigde daarmee ook zichzelf. Voortdurend wordt Corinth geconfronteerd met de slachtoffers van zijn daad, die destijds zo rechtvaardig leek: Hitler-Duitsland moest een genadeslag worden toegebracht. Maar als deze mensen slachtoffer zijn van het bombardement, wat maakt het dan van hem? De twee dagen die hij doorbrengt in de stad zijn een zoektocht door de ruïnes van Corinths bestaan.

FOTO'S MAURICE HAAK

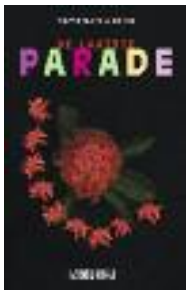

Nominaties De Inktaap 2014 bekend

De Inktaap is een literaire prijs waarvan de jury bestaat uit leerlingen uit de hoogste klassen van het middelbaar onderwijs in Nederland en Vlaanderen. Voor het eerst komen niet drie, maar vier titels voor de prijs in aanmerking: naast de winnaars van de Gouden Uil, de Libris Literatuur Prijs en de AKO-Literatuurprijs ook een inzending uit de Caraïben. De genomineerde titels zijn *Pier en oceaan* van Oek de Jong, een epische familiegeschiedenis die zich afspeelt in het Nederland van de jaren vijftig en zestig; *Dit zijn de namen* van Tommy Wieringa, de speurtocht van een politiecommissaris naar zijn eigen identiteit en die van een groep vluchtelingen; *Post mortem* van Peter Terrin, een spiegelpaleis van werkelijkheid en verbeelding waarin een schrijver wordt geconfronteerd met het herseninfarct van zijn kleuterdochter; en *De laatste parade* van de Surinaamse schrijfster Ruth San A Jong, een verhalenbundel rond het thema 'dood'. Scholieren kiezen uit deze titels hun eigen winnaar, die bekroond wordt met de Inktaap 2014. Het leesbevorderingproject is bedoeld om jongeren te confronteren met de keuzes van vakjury's en te leren hun eigen smaak te beargumenteren. [*JA*]

De passievrucht op toneel

Met *De passievrucht* publiceerde Karel Glastra van Loon in 1999 een van de origineelste overspelromans die ooit in Nederland is verschenen. Het boek werd overladen met prijzen en verscheen in 34 landen. Armin Minderhout hoort op een dag van de dokter dat hij sinds zijn geboorte onvruchtbaar is. Dat is vervelend voor zijn vriendin Ellen, die graag een kind van hem wil, maar de grootste schok is voor Armin zelf. Hij is al dertien jaar de vader van Bo, de zoon uit zijn relatie met Monika die tien jaar eerder overleed. Tenminste, dat dacht hij. Maar als Armin niet de biologische vader van Bo is, wie dan wel? Om die vraag draait het in *De passievrucht*. Armin gaat de confrontatie aan met verschillende 'verdachten' uit Monika's verleden (ex-vriendjes, haar vroegere huisarts) maar de dader blijkt uit een andere hoek te komen. Het boek werd in 2003 verfilmd. Dit seizoen is het verhaal te zien in het theater, bewerkt en geregisseerd door Ignace Cornelissen, met Victor Reinier (*Baantjer*) als Armin. De voorstelling reist van half november tot en met half maart 2014 langs de Nederlandse theaters. [*JA*]

hummelinckstuurman.nl

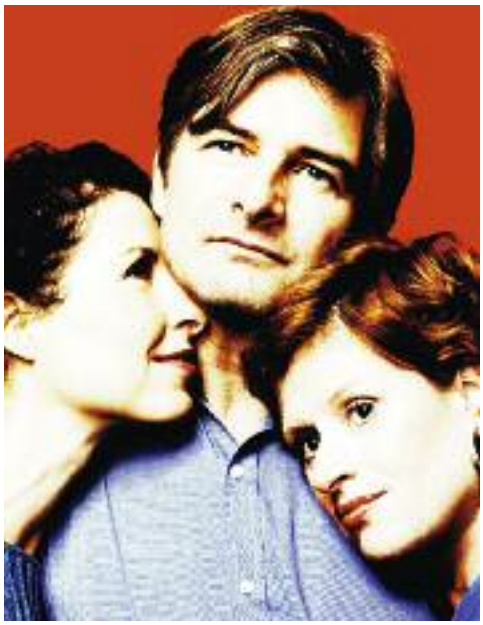

FOTO PIEK

FOTO AMBER BECKERS

Schrijfwedstrijd met Philip Huff

Literairwerk.nl en de Leescoalitie organiseren samen tijdens het Jaar van het Voorlezen de schrijfwedstrijd 'Voorlezen maakt alles…' In deze wedstrijd worden schrijvers en schrijvers in spe uitgenodigd om na te denken over de kwaliteiten die een verhaal nodig heeft om goed te worden voorgelezen. Philip Huff (1984), schrijver van de succesvolle romans *Dagen van gras* en *Niemand in de stad*, is juryvoorzitter van deze wedstrijd. De beste verhalen worden op 3 november tijdens Culturele Zondag 'Op bezoek bij het boek' in Utrecht voorgelezen door professionele acteurs. Literairwerk.nl biedt schrijvers een platform voor het schrijven van – en schaven aan – verhalen. Bijzonder aan deze wedstrijd is dat inzenders tussentijds redactioneel commentaar kunnen ontvangen en hun inzending mogen aanpassen. Het Jaar van het Voorlezen wordt georganiseerd door de Leescoalitie, een samenwerkingsverband tussen Stichting Lezen, Stichting CPNB, Stichting Lezen & Schrijven en het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken. [*AT*]

literairwerk.nl

Het diner verfilmd

Hoe een etentje uit de hand kan lopen, zo zou je Herman Kochs bestseller *Het diner* kunnen typeren. Tijdens een diner in een chic Amsterdams restaurant spreken twee echtparen over de moord die hun tienerzoons hebben gepleegd. Het boek beleefde succes op succes, werd een hit in Amerika en werd door Kees Prins bewerkt voor toneel. Op dat toneelstuk was de nodige kritiek. In Kochs boek zit de lezer gevangen in het hoofd van hoofdpersoon Paul Lohman. Gaandeweg kom je erachter dat hij niet de vriendelijke man is die hij voorwendt te zijn. Op toneel konden Pauls gedachten niet worden verbeeld; de hele geschiedenis voltrok zich in dialogen, waardoor de personages eendimensionaler waren dan in het boek. Nu komt er een film, geproduceerd door Eyeworks en Inspire Pictures, en is het de vraag hoe regisseur Menno Meyjes het probleem van de monologue intérieur heeft opgelost. De twee koppels worden gespeeld door Jacob Derwig en Thekla Reuten, en Daan Schuurmans en Kim van Kooten. In de film wordt aanzienlijk minder gegeten dan in het boek. Volgens Kim van Kooten wordt er één hap genomen: 'Daan schrokt iets weg waar iemand in de keuken uren aan heeft gewerkt.' Vanaf november in de bioscoop. [JA]
hetdinerdefilm.nl

Maand van de Geschiedenis

Oktober is de Maand van de Geschiedenis. Met het thema 'Vorst & Volk' wordt aangesloten bij de kroonwisseling en de viering van tweehonderd jaar koninkrijk. Tijdens dit historische evenement organiseren honderden organisaties op het gebied van geschiedenis, cultuur en actualiteit activiteiten voor een breed publiek. Journalist Coen Verbraak, bekend van zijn spraakmakende interviews en zijn documentaire over Van Kooten en De Bie, werd gevraagd het boek voor de Maand van de Geschiedenis te schrijven. Voor *De ziel van Oranje* interviewde hij onder anderen Maarten van Rossem, Annejet van der Zijl en Cees Fasseur over twee eeuwen koninkrijk.
Op 5 oktober organiseert het Amsterdamse Rijksmuseum de Nacht van de Geschiedenis en eind oktober wordt bekendgemaakt wie De Libris Geschiedenis Prijs heeft gewonnen voor het beste historische boek van het jaar. Verder worden er specials op tv uitgezonden, staan bijlagen van kranten in het teken van geschiedenis en richten historische websites themadossiers in. Op meer dan duizend plaatsen is het *Maand van de Geschiedenismagazine* gratis verkrijgbaar met achtergrondinformatie over het thema en een selectie van de activiteiten. [JA]
De ziel van Oranje, Coen Verbraak. CPNB € 2,95, verschijnt 1 oktober.
maandvandegeschiedenis.nl

Nederland Leest Erik of het klein insectenboek

Nederland Leest, de leescampagne naar het Amerikaanse voorbeeld One Book, One City, waarbij één boek centraal staat, koos dit jaar voor Godfried Bomans' klassieke sprookje *Erik of het klein insectenboek* uit 1941. Gedurende de maand november ontvangen leden van de deelnemende bibliotheken het boek gratis. In Bomans' vriendelijke satire stapt een jongetje via een schilderij de wereld van de insecten binnen waar hij wijze lessen leert. Het boek genoot destijds grote populariteit onder lezers, maar literaire critici waren minder te spreken over Bomans' werk, dat te licht en te gedateerd werd bevonden. 'Onze grootste geslachtloze humorist' typeerde Gerard Reve de schrijver eens.
Voor de bibliotheekeditie schrijft bioloog Midas Dekkers, bekend om zijn eigenzinnige, humoristische visie op mens en dier, een lofrede op *Erik of het klein insectenboek*. Op 20 november vindt in de Openbare Bibliotheek Amsterdam Nederland Leest Live! plaats, gepresenteerd door Arjen Lubach. Bovenbouwscholieren uit het hele land gaan via Skype en Twitter met elkaar in gesprek over Bomans' verhaal. Op de speciale scholierenwebsite kunnen leerlingen alvast kennismaken met het boek. Er is ook een digitale docentenhandleiding. [JA] lezen
nederlandleest.nl/school

FOTO JØRGEN KOOPMANSCHAP

‘JE MOET JE EIGEN PASSIE KUNNEN OVERBRENGEN’

DE LESPRAKTIJK VAN HET VAK NEDERLANDS – Het creëren van een stimulerende leesomgeving is een belangrijke factor voor een succesvol leesbevorderingsbeleid, en een van de pijlers uit het beleidsplan van Stichting Lezen. Hoe krijgt dat vorm in het voortgezet onderwijs? Fleur Perneel, docente Nederlands op scholengemeenschap De Amersfoortse Berg, vertelt over de lespraktijk in de bovenbouw havo en vwo. ‘Afleiding hoort bij het puber-zijn. School is een ontmoetingsplaats, kennis halen is ondergeschikt.’

DOOR ANNEMARIE TERHELL

Spotprenten bij Elsschot, foto’s zoeken bij een roman – wie middelbare scholieren met plezier wil laten lezen moet alle registers opentrekken. Fleur Perneel was tweeëntwintig toen ze na haar studie Nederlands, een master literatuur en het behalen van haar onderwijsbevoegdheid, voor het eerst voor de klas stond. Een plezierige uitdaging voor wie van pubers houdt. Nederlands is een veelzijdig vak om te doceren, vindt Perneel. ‘In beginsel is het een vaardigheidsvak. Er gaat veel tijd naar het verwerven van taalvaardigheid, schrijfvaardigheid, en spreekvaardigheid. We werken hier met een blokken-systeem, dat is heel prettig en gestructureerd, je weet waar je naartoe werkt. Voor literatuur blijft in de bovenbouw ongeveer een derde van de uren over, leerlingen in 5 havo-vwo lezen vier boeken per jaar. Voor mij was dat een verrassing: zelf zat ik op een zelfstandig gymnasium waar ik veel meer

moest lezen. De leerlingen vinden vier boeken per jaar ruimschoots genoeg, maar wat mij betreft zou dat op het vwo best wat meer mogen zijn. Maar dat is een schoolkeuze.'

Plotgedreven

Het klassieke probleem is: hoe krijg je leerlingen zover dat ze literatuur leuk gaan vinden? Kinderen komen in de brugklas enthousiast binnen, maar daar komt in de loop van de jaren verandering in, ervaart Perneel. 'Door tv zijn ze gewend aan spanning en actie, vooral door veel films te kijken – die zijn altijd plotgedreven. Als een boek dat niet is, dan haken veel leerlingen af. Het is een uitdaging om dan het juiste boek aan te raden. Meiden komen zelf vaak aan met literaire thrillers, die vinden ze heerlijk. Willen jongens over drugs lezen, dan raad ik *Dagen van gras* van Philip Huff aan. Dat is een onderwerp waar ze voor gaan, net als seks. *Turks fruit* wordt nog steeds vaak gekozen, afgelopen jaar was *Niemand in de stad* van Philip Huff ook populair. Tijdens het mondeling had ik een jongen die zei: lekker veel seks. Ze zijn heel vrij, ze durven alles tegen me te zeggen. Ook Herman Koch en Ernest van der Kwast worden veel gelezen, en Arjen Lubach natuurlijk. Fijn van Lubach is dat hij een tv-bekendheid is, dat hij het wollige imago van literatuur afstoft. Leerlingen zijn allang blij als ze een boek hebben gevonden dat ze leuk vinden. En als je ze daar eenmaal hebt dan kun je langzaamaan richting Grunberg of Japin gaan werken.'

Pitch je boek

'Natuurlijk lukt het niet altijd om lezers blij te maken. Dat is jammer. Je hoopt altijd dat jij de docent bent die het leesplezier kan bevorderen, maar er is veel concurrentie. Het hoort nu eenmaal bij puber-zijn dat je veel afleiding hebt, school is een ontmoetingsplaats. Kennis halen is ondergeschikt aan je sociale leven. Soms helpt het om een boek klassikaal te lezen, soms gooi ik het over een andere boeg en laat ik ze creatieve verwerkingsopdrachten doen. Dan krijgen ze een opdracht als: pitch je boek. Bedenk hoe jij dit boek zou verfilmen en wie erin zou moeten spelen. Of ik laat ze tien foto's zoeken bij het boek. Niet op het niveau van een willekeurige reisfolder bij *Zomerhuis met zwembad*, de opdracht is om beelden te vinden waar echt over nagedacht is. Je kunt heel leuke dingen terugkrijgen. Het afgelopen jaar was er een jongen in 4 havo die weinig met Nederlands heeft, maar heel goed kan tekenen. Hij mocht tekeningen maken bij *Kaas* van Willem Elsschot. Dat waren echte spotprenten geworden, fantastisch om te zien wat hij met het boek had gedaan.'

Poëzie

Aan het einde van de rit heeft iedere leerling dan twaalf werken gelezen, waaronder een klassikaal behandeld middeleeuws werk, zoals Reinaert de Vos of Karel ende Elegast; een boek van voor 1850, meestal iets uit de Verlichting; en een poëziebundel. Perneel: 'Poëzie is erg lastig voor ze. Vaak laat ik ze zelf een gedicht uitkiezen en voordragen. Het resultaat is heel divers: soms neemt een leerling Ingmar Heytze mee, dan is het Vasalis. Ik vraag ze ook vaak om een songtekst of gedicht te schrijven in de stijl en met de thematiek van de dichter. Vaak zijn leerlingen verontwaardigd dat ze geen klassieke verwerkingsopdracht krijgen. Als ze een roman hebben gelezen, vinden ze dat ze een samenvatting horen te geven van het verhaal. Ik doe dat expres niet. Je klikt een keer op scholieren.com en je hebt er gelijk drie. Laat ze maar iets doen met het boek.'

Nog net geen Bouqetreeks

Vanzelfsprekend is de schoolcultuur bepalend voor een plezierige werkomgeving. Perneel: 'Onze sectie Nederlands werkt goed samen. Iedereen heeft andere literatuurvoorkeuren, maar dat mag. Het is een bewuste keuze om niet met een vaste lijst te werken. Persoonlijk vind ik de grote drie wat minder belangrijk, en ben ik groot fan van Grunberg. Een van mijn collega's houdt van historische romans, die raadt graag Arthur Japin aan. Weer een ander vindt dat nog net geen Bouquetreeks. Je hoort in dat opzicht als docent autonoom te zijn – je moet je eigen passie kunnen overbrengen. De rol van de mediatheek is op de Amersfoortse Berg behoorlijk groot. We hebben een flinke collectie die goed wordt bijgehouden en geactualiseerd. De boeken zijn ingedeeld volgens een puntensysteem. Elk jaar moeten leerlingen een vast aantal punten verzamelen. Wanneer ze moeten gaan kiezen, neem ik ze tijdens de les mee naar de mediatheek, om over boeken te vertellen. Dan kunnen ze ook elkaar boeken aanraden. Sommigen raken beduusd van zo'n grote kast met boeken.'

Gefrustreerde ouders

Opvallend is dat de meeste boeken voor de leeslijst intern worden geleend en niet uit de boekenkast thuis komen. Perneel: 'Ouders komen hier gefrustreerd op ouderavonden, de meesten lezen zelf veel en graag, hebben thuis een kwaliteitskrant, maar hun kinderen lezen nauwelijks – of alleen op vakantie. Volgens mij is dat van alle tijden. Tijdens de middelbareschoolcarrière schiet het lezen er een beetje bij in. Leerlingen zeggen allemaal: ik heb zo veel andere dingen te doen die leuker zijn. Als ze al voor hun plezier lezen, zijn het vertaalde boeken. Een veelgehoorde klacht is dat Nederlandse literatuur saai is. Ik probeer ze dan te laten ervaren dat een verstild boek ook waarde kan hebben. Dat, wanneer je je niet kunt inleven in de hoofdpersoon, je dan óók een kant van jezelf leert kennen. Ten slotte is dat een belangrijke verdienste van fictie: dat je door lezen jezelf beter leert kennen, en kennismaakt met een wereld die je niet zou kennen als je alleen maar tv keek.' •••

‘Wil je dat ik er nog iets bijschrijf, Jack?’ vroeg Nelson Mandela

Jack Spijkerman (1948) is televisiepresentator. Elf jaar gaf hij les, eerst als onderwijzer op een christelijke basisschool in Gouda en Heemskerk; later als leraar Nederlands op een mavo in Zeist. In de avonduren haalde hij er de aktes handvaardigheid en kunstgeschiedenis bij. Begin jaren tachtig begon zijn carrière op een ander spoor met cabaretgroep Dubbel & Dwars, en met het presenteren op radio en televisie, van onder andere het kijkcijferkanon *Kopspijkers*. In 2005 verruilde hij onder veel rumoer de VARA voor de commerciële omroep.

DOOR STIJN AERDEN

‘Hier, moet je kijken. Dit is mijn trots. Het adresboekje van Jan Cremer, afkomstig uit de tijd dat hij in New York woonde. Deze zomer gekocht op de grote Jan Cremer-veiling. Grappig toch? Kijk, het begint met een fotootje van hem en Jayne Mansfield en blader maar eens door: de adressen en telefoonnummers van Andy Warhol, Sean Connery, Jane Fonda – dan ineens dat van zijn tandarts, en hier, hier! John F. Kennedy. Ik moet Cremer eerdaags toch eens opbellen: “Jan, die nummers kloppen niet meer hoor.” Cremer is voor mij natuurlijk een held. *Ik, Jan Cremer*, wat ik als puber las, sloeg in als een bom. Een verboden boek, wat dacht je? Gereformeerd milieu, IJmuiden. Ik kreeg op mijn vijftiende een boek met de vage titel *De seksualiteit bij de man* in handen gedrukt – daar moest ik het mee doen. Nee, Cremer en Wolkers, dat waren de lichtpuntjes op de leeslijst van de hbs. Allebei schrijvers uit een gereformeerd nest trouwens, dat heb ik thuis ook nog wel eens ter verdediging aangevoerd. Maar daar trapte mijn vader toch niet in.’

Dirk en Kreeltje

‘Ik was een doener. Veel buiten, in de duinen, aan zee. Later met schooltoneel, het oprichten van jongerencentra; ik was actief in de christelijke jeugdbeweging, bezig, bezig, bezig... De grote inhaalslag met lezen kwam later, toen ik onderwijzer

en weer later leraar Nederlands werd. Maar ik herinner me uit mijn vroege jeugd ook wel een paar evergreens. *Saskia en Jeroen* van Jaap ter Haar, van W.G. van de Hulst *In de Soete Suikerbol*, maar vooral ook *Jaap Holm en z'n vrinden*. *Dirk en Kreeltje uit de Karsteeg* van M. Van Nuis-Zuidema, ooit van gehoord? Ja, nee, dat waren de boeken bij ons die móchten. Die kreeg je op de zondagsschool. Als je tien psalmen uit je hoofd opzei, kreeg je een plaatje; tien kleine plaatjes maakten een grote en tien grote mocht je dan weer inwisselen voor een boek. Maar dan had je intussen wel honderd psalmen uit je hoofd geleerd.'

Sjakie

'Ik denk niet dat er veel onderwijzers zijn die méér hebben voorgelezen dan ik. Minimaal een uur per dag, een halfuur 's ochtends, een halfuur 's middags. *Minoes*, van Annie Schmidt, *Sjakie en de chocoladefabiek* van Roald Dahl, *De tuinen van Dorr* van Paul Biegel... Daar komen zulke geweldige, dwergachtige wezens in voor. Leuk om die stemmetjes te doen – wel goed op blijven letten welke stem bij welke dwerg hoort natuurlijk. Ik las ook voor uit de Blauw Geruite Kiel in *Vrij Nederland*, onder redactie van Karel Eykman.
Zo hoopte ik mijn leerlingen warm te maken voor boeken. En van enkelen wéét ik ook dat dat gelukt is. Die ben ik later nog eens tegengekomen. Toen ik zelf vader werd, had ik opnieuw een alibi om kinderboeken te kopen. Mijn zoon heb ik geloof ik wel tot zijn dertiende voorgelezen. Uit *Het kale koppenhuis* van Jan Blokker bijvoorbeeld. "Je hebt er moeders bij, dat zijn echt krengen." Da's de openingszin – meteen al goed. Volgens mij is het niet meer verkrijgbaar, jammer, want het is zo'n geestig boek voor twaalfjarigen. *Skeleton Creek* van Patrick Carman, ook een goeie. Daar hoorde een site bij waar je af en toe heen moest, een site met heel slim gemaakte, spannende filmpjes. Met de iPad in bed tegenwoordig natuurlijk een stuk gemakkelijker... Hoef je er niet steeds uit, in je pyjamaatje.'

Broodje halfom

'Ik werk met ezelsoren, tuurlijk, niks mis mee. In het laatste deel van de Reve-biografie van Nop Maas, *De late jaren (1975-2006)*, ben ik dus iets op driekwart. Ik ben ook bezig in *Ons leven met Reve*, van Teigetje en Woelrat. Ik lees graag biografieën, verhalen over levens, het kan me niet uitgesponnen genoeg... En dan heb je aan Nop Maas natuurlijk een goeie. Maar ik heb bijvoorbeeld ook alles van Bart Chabot over Herman Brood gelezen, *Broodje gezond*, *Brood en spelen*, *Broodje halfom* of hoe ze allemaal ook mogen heten. Kijk, deze plank, alleen maar biografieën. Over Steve Jobs, Eric Clapton, Oprah Winfrey, Marlene Dietrich – bijzonder boek trouwens, *Dietrich*, geschreven door haar dochter Maria Riva, *Toon*, de biografie van Jacques Klöters over Toon Hermans, en *Kijk, dat is Freek*, de beschrijving van het oeuvre van Freek de Jonge door cabarethistoricus Frank Verhallen – modelletje salontafelboek, zo zie je ze niet vaak. En mijn topstuk, hier, *De lange weg naar de vrijheid*, de autobiografie van Nelson Mandela. In 1999 heb ik twee dagen met hem mogen optrekken voor *Kopspijkers*. Bij het afscheid nemen trok ik de stoute schoenen aan. Of hij zijn autobiografie wilde signeren. Ja, ik vind dat zo'n indrukwekkend boek. Dat ze 26 jaar naast je bord met eten pissen en dat je na 26 jaar tegen diezelfde mannen zegt: wij zijn vrienden. Kijk, zijn handtekening. "Wil je dat ik er nog iets bij schrijf, Jack?" vroeg hij. "Nee hoor," hoorde ik mezelf zeggen – ik vond dat ik hem dat niet mocht vragen. Lul die ik was.'

De gulle lezer

Ik kan niet uit de voeten met e-Readers. Boeken lees ik op papier. Dus op vakantie ging er ook een stapel boeken mee. Maar zo'n koffer wordt wel steeds lichter, ik neem niet alles mee terug. Zo'n *Stoner* van John Williams laat ik bijvoorbeeld op het vliegveld achter. "Met veel plezier gelezen," schrijf ik er dan voorin, "Zorg je dat iemand na jou dat ook weer kan..." *Gijp*, van Michel van Egmond – zelfde verhaal. *Ventoux* van Bert Wagendorp, prachtig boek, dat heb ik aan een vriend gegeven. En hem verboden het nawoord te lezen trouwens. Daarin gaat de schrijver nog eens uitleggen hoe het verhaal precies tot stand is gekomen. Niet doen. Doodzonde. Maar boeken weggeven of doorgeven, doe ik graag. Ik ben geen herlezer. Dus alles wat hier in de kast staat is voor mij echt bijzonder, daaraan heb ik mijn hart verpand. Conny Braam, *De woede van Abraham*, prachtig, echt een onderschat boek vind ik. Of Kuki Gallmann, *Ik droomde van Afrika*. Ik zou ze je zo willen meegeven: lees maar, geef maar weer door. Maar dat doe ik niet. Nee, déze niet.' •••

FOTO JOCHEM JURGENS

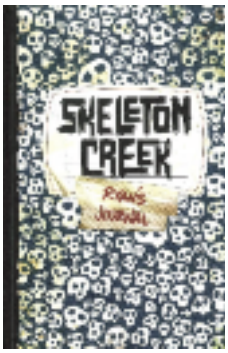

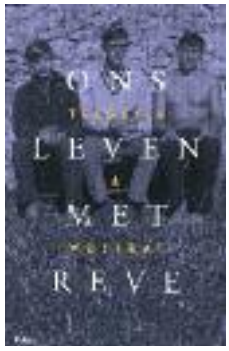

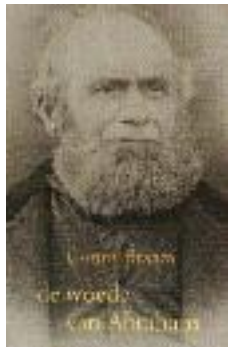

AUTODIDACT UIT EEN TEKENAARSFAMILIE

EEN KIJKJE IN HET ATELIER VAN HARMEN VAN STRAATEN – Zijn lach is gul, zijn atelier zonovergoten. Harmen van Straaten is een romanticus die houdt van het grote gebaar. Wie zijn naam intypt in het Centraal Bestand Kinderboeken krijgt 685 treffers, van zelfgeschreven en geïllustreerde boeken tot vertalingen. Alleskunner Van Straaten: 'Ik zou het vervelend vinden als een boek maar door duizend mensen wordt gelezen.'

DOOR ANNEMARIE TERHELL

Het Kinderboekenweekgeschenk van 2013, *Je bent super... Jan!*, is geen seriedeel, maar staat als verhaal op zichzelf, vertelt Harmen van Straaten aan een idyllische Amsterdamse gracht, net even om de hoek van het voormalige pakhuis waar hij woont en werkt. 'Meneer en mevrouw Stromboli en Jans ouders zijn spoorloos verdwenen tijdens een cruise bij Stromboli en Jan wordt onder toezicht geplaatst van het Ministerie van Alleenstaande en In de Steek Gelaten Kinderen dat hem naar kostschool stuurt. Onder het schrikbewind van de directeur van internaat IJsendoorn moet hij zich staande zien te houden. Dat is verhaal één. In een andere verhaallijn lees je de lotgevallen van de Stromboli's – het zijn dus twee avonturen in een boek.'

Miniheld

Van Straaten schreef eerder drie boeken over Super Jan; het idee voor deze minisuperheld, die na zijn achtste verjaardag plotseling superkrachten bezit, ontstond op school. Van Straaten: 'Ik bezoek regelmatig scholen en ontdekte dat veel scholen antipestregels hanteren. Zo kwam ik op het idee van een jongen die heel sterk wordt en terugvecht. Maar de grap is dat Jans superkrachten in de loop van de boeken steeds minder belangrijk zijn geworden. Hij ontdekt dat hij die niet moet willen, dat hij het ook zelf kan.' Het zijn boeken zoals Van Straaten die als kind graag zou hebben gelezen. 'Ik las zoals ik nu schrijf, alles door elkaar. Ik had een brede smaak, van Paul Biegel, Tonke Dragt tot *De Kameleon* – die kregen we altijd gratis van mijn oom. Ik was als kind ook gek op Batman en had graag een batmobiel gehad, maar dat kwam er bij mijn ouders niet in.'

Schatplichtig

Natuurlijk illustreerde Van Straaten zijn Kinderboekenweekgeschenk zelf met tekeningen van de blonde Jan in een wapperende mantel. Van Straaten experimenteert graag met verschillende genres en leeftijden, maar als het op tekenen aankomt is hij zeer materiaalvast. 'Ik teken altijd met watervaste acrylinkt, dat vlekt niet en je kunt zo mooi lagen over elkaar aanbrengen. Ik knip en plak ook wel eens, maar dat is toch veel minder ontspannend – daar moet je meer bij nadenken.'

Tekenen zit de Van Straatens in het bloed. Hij heeft twee beroemde ooms: cartoonist Peter van Straaten en illustrator van de *Kameleon*-reeks Gerard van Straaten. Zelf is hij autodidact, hij leerde zichzelf tekenen met *Famous Artists*, een schriftelijke tekencursus uit de boekenkast van zijn vader. Hij liet zich inspireren door Babs van Wely ('dat mooie dromerige'), Carl Hollander ('prachtig, de fantasie van *De kleine kapitein*), Quentin Blake ('dat losse zwierige, daar is een hele generatie schatplichtig aan') en Thé Tjong-Khing ('die alles weet terug te brengen tot de essentie'). De keuze voor kinderboeken kwam deels voort uit de wens om niet geassocieerd te worden met zijn succesvolle oom Peter, en het bleek een gelukkige keuze. In de loop van zijn 26-jarige carrière als kinderboekenmaker beoefende Van Straaten met zijn pen en penseel vrijwel alle genres, van prentenboeken tot young-adultromans. 'Ik doe gewoon wat ik zelf leuk vind, en wil ervoor waken dat ik een gevangene word van een bepaalde serie. Ik zou nooit het tiende deel over Jan willen schrijven – ook niet als dat een commercieel succes zou zijn.' •••

Omslagillustratie van *Super Jan*

Omslagillustratie van *Piraten!*

Harmen van Straaten (1958) werd geboren in Arnhem, studeerde rechten in Amsterdam en gaf les aan de heao tot 1998. Naast zijn docentschap ontwikkelde hij zich tot tekenaar en maakte hij deel uit van Studio Grafiet aan de Prinsengracht, waar ook Philip Hopman en Alex de Wolf gevestigd waren. Van Straaten illustreerde ruim vierhonderd boeken. In 2002 publiceerde hij zijn eerste verhaal: *Piraten!* bij uitgeverij Kluitman. Daarop volgden vijftig titels voor verschillende leeftijdsgroepen, waaronder *Het verhaal van Eend* (4+), *Wonderland* (15+), *Super Jan* (8+) en *Sydney* (10+). Vertalingen van zijn werk zijn verschenen in Duitsland, België, Korea, Japan, Frankrijk, Noorwegen, Zweden en Denemarken. Tijdens de Kinderboekenweek is Van Straaten te zien in een *Klokhuis*-aflevering en op Nickelodeon en geeft hij tekenles in een Spuit Elf-auto in De Bijenkorf.

FOTO ELSBETH TIJSSEN

FOTO JOCHEM JURGENS

BOEKSTART IN DE KINDEROPVANG

VOORBEELDFUNCTIE – Thea Faber werkt als pedagogisch medewerker op Kinderdagpaleis La Luna in Almere. Begin 2012 volgde zij de training die opleidt tot voorleescoördinator kinderopvang. 'Door BoekStart ben ik me bewuster van wat ik eigenlijk a an het doen ben en wat ik kinderen kan bijbrengen.'

DOOR ESTHER SMID

Onderzoek wijst uit dat kinderen die van jongs af aan worden voorgelezen, een voorsprong ontwikkelen op het gebied van taal- en leesvaardigheid. Daarnaast stimuleert (voor)lezen de sociaal-emotionele en cognitieve ontwikkeling. Aandacht voor boeken en (voor)lezen in de kinderopvang is dus van groot belang. Daarom probeert BoekStart een plek te krijgen binnen de kinderopvang. Hoe? Door het opleiden van voorleescoördinatoren die het (voor)leesbeleid binnen hun eigen organisatie uitvoeren.

Geometrische figuren

'Ik heb als voorleescoördinator een aanjagende functie,' verduidelijkt Thea. 'Zonder die training waren we op hetzelfde niveau doorgegaan. BoekStart werkt als een katalysator: het enthousiasme voor boeken en voorlezen wordt door de voorleescoördinator aangewakkerd en overgebracht op collega's. We lezen nu intensiever voor, ook aan baby's. Daarnaast hebben we onze collectie kunnen uitbreiden met gevarieerde boeken voor verschillende leeftijden en ontwikkelingsfasen. Ik kende al best veel boeken, maar door BoekStart werd ik uitgenodigd om ook buiten mijn voorkeuren te kijken.' De voorleescoördinator leert over ontwikkelingsdoelen, verschillende ontwikkelingsniveaus en hoe je boeken aanbiedt. Thea: 'Voor mij was het een eyeopener dat je echt al boekjes kunt lezen met jonge baby's. In de serie *Baby ziet…* staan geometrische figuren in zwart-wit met felle steunkleuren. Baby's kijken hier aandachtig naar, dat was fascinerend om te zien. We besteden door BoekStart meer aandacht aan deze jongste doelgroep.'

Boekenrichels

Belangrijk onderdeel van de training is het creëren van een aantrekkelijke leesomgeving. 'We wilden graag dat onze boeken altijd in beeld zouden zijn voor zowel kinderen als ouders,' vertelt Thea. 'Er zijn twee boekenrichels gemaakt onder de ramen. Daaronder ligt een mat met kussens; een heerlijke plek om voor te lezen. In het voorleesplan dat ik voor onze vestiging heb geschreven, staat hoeveel BoekStart-nieuwsbrieven we jaarlijks versturen, hoe vaak we naar de bieb gaan en hoeveel ouderavonden we organiseren over boeken en voorlezen. We proberen ouders erbij te betrekken en dat werkt; we krijgen positieve reacties en veel ouders halen in de bibliotheek het BoekStart-koffertje op voor hun kindje.'De voorleescoördinator heeft een voorbeeldfunctie en geeft collega's feedback. 'Voorlezen is erg leuk en leerzaam,' zegt Thea. 'Ik doe wat ik kan en hoop dat we de ingezette lijn kunnen blijven voeden en een stevig fundament kunnen leggen voor structureel (interactief) voorlezen in de kinderopvang.' •••

BoekStart is een leesbevorderingsprogramma ontwikkeld door Stichting Lezen en het SIOB. Het programma wil de basis leggen voor lezen en leesplezier bij baby's, dreumesen en peuters. Onder andere door hun ouders te binden aan de bibliotheek; ze krijgen een uitnodiging om er een BoekStartkoffertje op te halen voor hun baby met verschillende babyboekjes en een gratis lidmaatschap. Om leesbevordering ook in de kinderopvang te borgen, wordt op kinderdagverblijven en peuterspeelzalen die meedoen aan BoekStart, minimaal één medewerker door de openbare bibliotheek opgeleid tot voorleescoördinator.

boekstartpro.nl

Als een koe in het abattoir

NEDERLANDSE LITERATUUR OP DE FRANKFURTER BUCHMESSE – Ieder najaar vindt de grootste boekenbeurs ter wereld plaats, de Frankfurter Buchmesse: de plek waar iedereen die iets wil betekenen in het boekenvak naar afreist. En dat al ruim vijfhonderd jaar, want niet lang na de uitvinding van de boekdrukkunst kwamen boekhandelaren al bijeen om hun waar aan het publiek te tonen. Wat doet het Nederlands Letterenfonds op de Buchmesse?

DOOR VICTOR SCHIFERLI

Rond de zevenduizend uitgevers uit meer dan honderd landen hebben er jaarlijks een stand, het aantal bezoekers loopt tegen de driehonderdduizend. Die laatsten stromen het beursgebied pas op tijdens het slot van de beurs, dan worden er door Duitse uitgevers boeken verkocht en zijn er signeersessies en optredens. De eerste drie dagen van de beurs zijn vakdagen, waarop redacteuren, rechtenmanagers en andere medewerkers van uitgeverijen en literair agenten hun zaken doen. Schrijvers zie je er doorgaans niet, tenzij ze een boek hebben dat in Duitse vertaling is verschenen, of het object zijn van een spectaculaire rechtendeal.

Percentages en contracten

Gevraagd naar de reden waarom hij geen schrijvers meenam naar Frankfurt antwoordde een Nederlandse uitgever ooit: 'Je neemt een koe toch ook niet mee voor een rondleiding door het abattoir?' Daar keek de vraagsteller in kwestie wel even van op, maar er schuilt een waarheid in. De gemiddelde Buchmesseganger heeft een werkschema waarin zo'n zestig afspraken in vier dagen zijn gepland: elk halfuur een nieuw gesprek over niet-opgestuurde contracten, te lage percentages, te hoge voorschotten of onmogelijke promotiebezoeken. Kortom, dingen waar je de schrijvers van al die mooie boeken het liefst niet de hele dag mee lastigvalt.

Ook thrillers en graphic novels

Het Letterenfonds biedt de mogelijkheid om buitenlandse vertalingen van Nederlandse literatuur te ondersteunen – niet alleen van romans en verhalen, maar ook van poëzie, kinderboeken, non-fictie, graphic novels en literaire thrillers – en is daarom een vaste aanwezige bij de Buchmesse. Voor buitenlandse uitgevers betekent een bijdrage van het Letterenfonds vaak een grote steun, omdat ze zonder die subsidie hun budget vaak niet rond krijgen voor een uitgave van een, in hun land, onbekende schrijver uit Nederland.

Daarbij zijn de brochures die het Fonds uitgeeft belangrijke bronnen van informatie. Regelmatig worden er Engelstalige fragmentvertalingen van nieuwe boeken gemaakt. Dit najaar presenteert het Fonds weer een nieuwe editie van *Books from Holland*, met onder anderen A.F.Th. van der Heijden, Ilja Leonard Pfeijffer, Vonne van der Meer, Joost de Vries en Britta Böhler. Daarnaast is er de *Quality Non-Fiction from Holland* met onder anderen Louise Fresco, Fik Meijer, Jan Brokken en Frank Westerman. Ook wordt de Friese literatuur in het zonnetje gezet met *Books from Friesland*, met onder anderen Rink van der Velde en Tsjêbbe Hettinga. Er is ook een poëziebrochure, *Poets From Holland*, met gedichten van onder anderen Nachoem M. Wijnberg, Menno Wigman, Mustafa Stitou en Ester Naomi Perquin. En er zijn nog meer initiatieven die aandacht verdienen, zoals Schwob – een programma voor de internationale uitwisseling van onvertaalde klassiekers.

De medewerkers van het Fonds zullen vanaf de Buchmesse van hun belevenissen en ervaringen verslag doen op Facebook, Twitter (@Letterenfonds) en de website letterenfonds.nl. •••

In deze nieuwe rubriek houdt het Nederlands Letterenfonds, dat huist in hetzelfde pand als Stichting Lezen, u tweemaal per jaar op de hoogte van zijn activiteiten. De brochures van het Letterenfonds zijn te downloaden via letterenfonds.nl.

HET JAAR VAN HET VOORLEZEN 2013

28 SEPTEMBER DRONGO Festival

Het tweede DRONGO Festival rond meertaligheid krijgt een feestelijk karakter. Op 28 september wordt de Openbare Bibliotheek Amsterdam omgetoverd tot een multicultureel talenlab, waar de gehele dag optredens, workshops, knutselactiviteiten en voorleessessies plaatsvinden. Stichting Lezen presenteert deze dag ook haar nieuwe brochure *Voorlezen in meertalige gezinnen*. Ter gelegenheid hiervan houdt wetenschapsjournalist Mark Mieras een lezing over het onderwerp en zijn er voordrachten van Gerda Havertong en Abdelkader Benali. De presentatie vindt plaats in het Theater van 't Woord tussen 13.00 uur en 15.00 uur.

>>> drongofestival.nl; oba.nl

FOTO JØRGEN KOOPMANSCHAP

1 OKTOBER Nationale Voorleeslunch voor ouderen

Dinsdag 1 oktober 2013 is Internationale Dag van de Ouderen. De Leescoalitie organiseert die dag samen met Stichting Aangepast Lezen een Nationale Voorleeslunch voor ouderen. Naast de voorleesambassadeurs zullen ook andere BN'ers gaan voorlezen in bejaarden- en verzorgingstehuizen door het hele land. Met de Nationale Voorleeslunch wil de Leescoalitie aandacht vragen voor het feit dat het voorlezen van een goed boek veel plezier verschaft aan mensen van alle leeftijden, en dat het een prettige en gemakkelijk toe te passen dagbesteding is, die bijdraagt aan de kwaliteit van zorg voor ouderen.

>>> jaarvanhetvoorlezen.nl

3 NOVEMBER Culturele Zondag – 'Op bezoek bij het boek'

Het Jaar van het Voorlezen vormt voor Culturele Zondagen in Utrecht de aanleiding om in de wereld van het boek te duiken: op zondag 3 november 2013 vindt in Utrecht de Culturele Zondag 'Op bezoek bij het boek' plaats. Door de hele stad zijn diverse voorleesprogramma's te bezoeken. Zo is er in de Centrale Bibliotheek een slaapfeestje voor kinderen met voorleesambassadeur Gerda Havertong. Op deze dag worden ook de winnaars van de 'Voorlezen maakt alles...'-schrijfwedstrijd bekendgemaakt (zie p. 26).

>>> culturelezondagen.nl

30 NOVEMBER Het Grote Voorleesfeest

Op zaterdag 30 november wordt in 't Spant te Bussum het Grote Voorleesfeest georganiseerd voor blinde en slechtziende kinderen. Aan het programma werken onder meer Lisa Wade, Gerda Havertong en Anke Kranendonk mee. Daarnaast is er een poppentheatergroep en een informatiemarkt over lezen voor de ouders. Het Grote Voorleesfeest is een gezamenlijk initiatief van organisaties die werken met of voor deze doelgroep, te noemen Koninklijke Visio, Bartiméus, Dedicon, Aangepast Lezen, Sectorinstituut Openbare Bibliotheken (SIOB) en NLBB Vereniging van Leesgehandicapten. Het initiatief wordt van harte ondersteund door de Leescoalitie.

>>> jaarvanhetvoorlezen.nl

En verder

6 NOVEMBER Aftrap Sinterklaas Voorleestournee met Dieuwertje Blok

13 NOVEMBER Voorleesmarathon tijdens 'Nederland Leest'